

PSEVDOSTRVTHIVM.

Non desunt, qui hanc plantam Struthium sive Lanariam herbam, quam radiculam quoque vocant, esse putent, quod acri sit radice. Atqui nos his haud facile subscribimus, cum Theophrasto libro sexto cap. 3. de historia plantarum, Struthium spinosa folia gerat, Plinio vero caule sit ferulaceo, tenui, & in cibus grato, & folijs oleę proximis. Quę quidem notę in hac planta maximę desiderantur. Siquidem folia gerit dovrante longiora, nullis rigentia aculeis, sed potius lævia: quin etiam illi caulis ferulaceus non est, sed solidus crassusq; & minimę geniculatus. Dioscorides Struthij historiam non descripsit, quod suo tempore lanificijs expetitur, passim ab omnibus cognoscitur. Nec propterea censendum puto, hanc plantam radiculam dici debere, quod acri tantum sit radice, alyis notis non stipulantibus. Quidam experimentatores eandem dicunt viribus polere summis ad venena, & venenosorum animalium morsum; quare Theriacariam ipsam appellant. Nos aut id affirmare, aut negare nequimus, cum nihil certi de hac re exploratum habeamus, quanquam ex acri ipsius radice sapore, eam excelsacere, ex tenuare, incidere, aperire, ac urinam, & sudorem facile ciere posse iudicamus.

M O L Y.

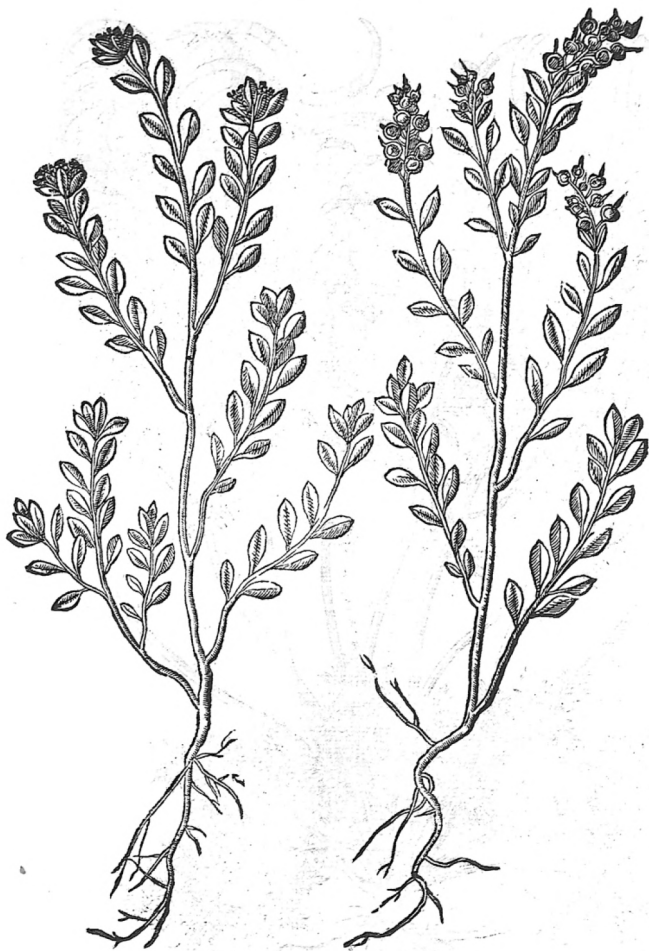
Dum tertius huiusce operis liber prelo subisset, hanc plantam misit ad me Patavio Vir optimus, & omni humanitate praeditus Iacobus Antonius Cortusus: quae legitimum Moly per omnia referre videtur. Cum autem suo in loco collocari non potuerit, quod iam Commentarium de Moly esset excusum, dum planta ad nos mittebatur, hic in appendice eam excudi iussimus.

CUMINUM SYLVESTRE ALTERVM.

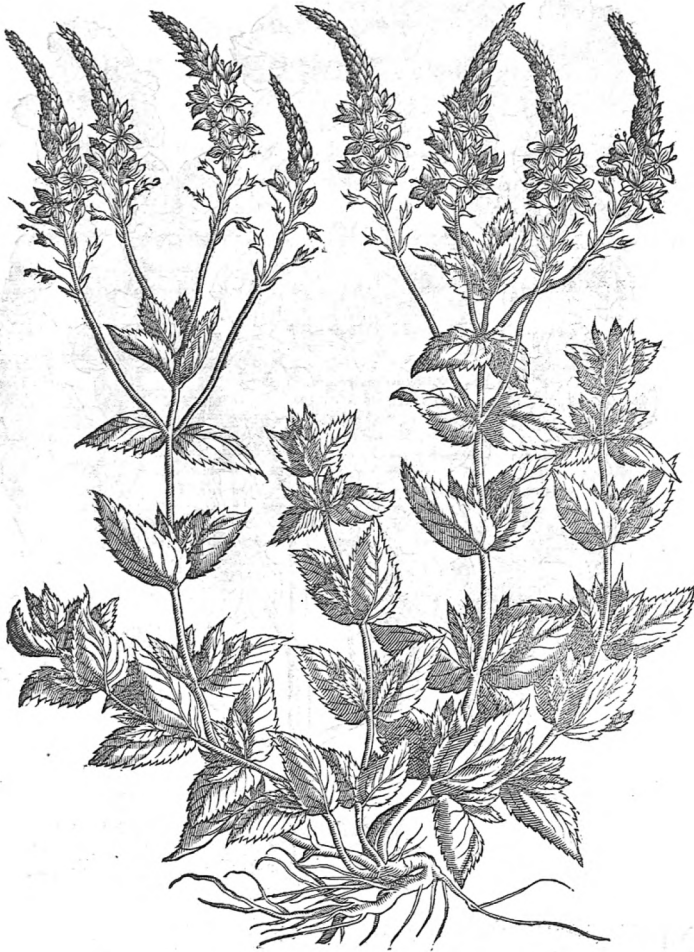
60 **S** Stirpem banc sanè spectatu dignam, mihi quoque mihi idem Antonius Cortusius, ut eam diligenter examinarem, & deinde illi meam dicerem sententiam, an Cuminum sylvestre alterum ipsam esse censerem. Ego verò (si veritatem fateri debeam) etsi in ea sum sententia, ut Cuminum sylvestre alterum nil aliud esse putem, quam Consolidam regalem vocatam plantam, non tamen ob id negaverim, corniculatam banc stirpem sylvestri cumino alteri esse congenerem, aut alterum eiusdem cumini esse genus. Sed ferant alij rei plantarij studiosi suum quoq; de ea iudicium.

A L Y S S U M .

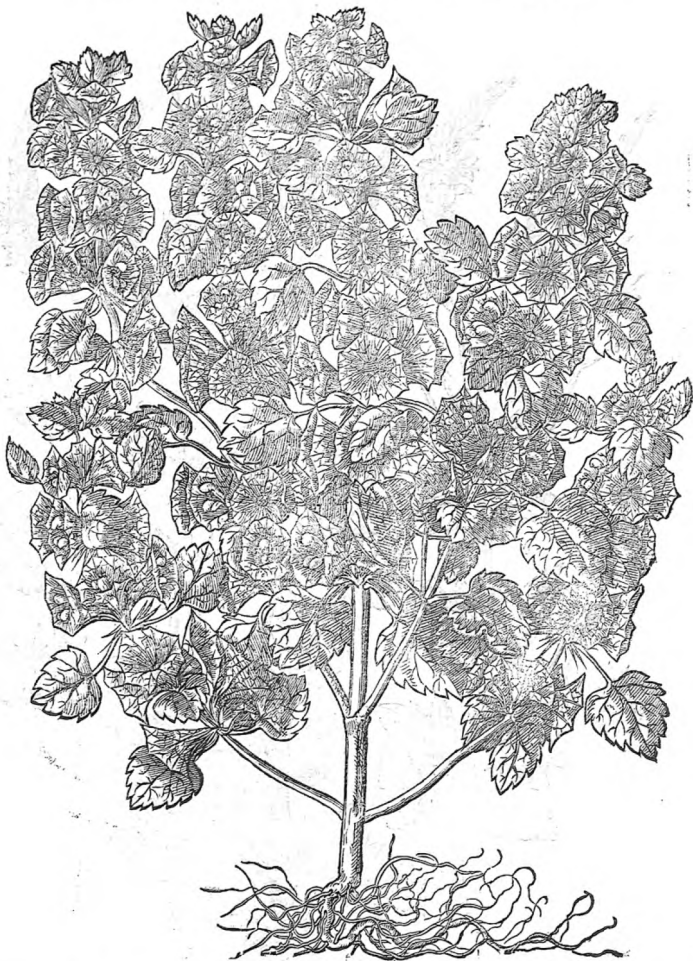
T Ametſi hæc planta non omni ex parte Dioſcoridis *Alyſſum* referat, cum tamen ſciam non deeſſe rei herbarie ſtudioſos, qui eam *Alyſſum*, aut *Alyſſi* genus faciant, eius imaginem ſuo in loco, tertio libro excudi curaſſem, ſi tunc fuiſſet ad manus.

TEUCRIVM ALTERVM.

Non parvam Teucrij similitudinem refert planta, cuius hic imaginem damus: si quidem folijs est trifidis, & a Ciceris non alienis, quo fit, ut rectè Teucrium quibusdam dicatur; nec quidem ab re, cum experimentis constet, non paruum lenosis prestare auxilium cum herbam ipsam, tum ipsius decoctum potum, ex albo meraco paratum.

MELISSOPHYLLVM CONSTANTINOPOLITANVM.

Meminimus huiusce plantae superius libro tertio de *Aspiastro* agentes, ibique eandem collocandam statueramus. Sed *Typographorum* negligentia id praetermissum est. Prout etiam eorundem incuria fuere praetermissa verba, quae inserti cupiebamus in *Commentariis* nostris de *Viola* arborecente: in quibus debebat agi mentio de honestissimo *Pharmacopaeo* *Francisco Calzolario Veronensi*. Quae quidem verba, ut omnibus innotescat noster in eum gratissimus animus, hoc in loco collocanda duximus. Et haec sunt. *Arborescens Viola* Plantam nusquam à me antea visam, cuius haec imaginem excudi curauimus, misit ad me *Verona* *Franciscus Calzolarius*, vir quidem rei plantariae studiosissimus, & primus huiusce plantae inuentor: adeo, ut merito haec a suo inuentore *CALCEOLARIA* *viola* appellari possit. Nascitur in *Monte Baldo*, ubi quam plurimae plantae inuentu rarae proueniunt. Et haec satis.

LIBRI QUARTI FINIS.

P E T R I A N D R E Æ M A T T H I O L I M E D I C I

Senensis Commentarij,

IN LIB. QUINTVM PEDACII DIOSCORIDIS
ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

Superioribus quatuor libris, amicissime Aree, tradidimus de aromatis, oleis, unguentis, arboribus, & earundem lachrymis, ac fructibus: item de animalibus, melle, lacte, adipe, cerealibus, oleribus: necnon de omni radicum, herbarum, succorum, feminumque ratione. In hoc autem totius operis quinto differemus de vinis, & metallicis, à vite nostram commentationem auspicati.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

QUONIAM non difficile tantum, sed quasi etiam impossibile esset, ut cuiuscunque scientia, aut facultas principis, ac fundamentis vniuersalibus ignoratis, sciri perfectè possint illa, quæ deinceps speciatim in ea consideranda veniunt: ideo non minus necessarium, quam vile fore existimamus, si hic in vniuersum fossillum, ac metallorum materia tractaretur. Nam etsi in hoc quinto libro nonnullorum fossillum medicamentorum cum historiam, tum facultates tradiderit Dioscorides, & ipsam secutus Galenus in libris simplicium medicamentorum; cum tamen eorum neuter originem, materiam, causas, ac alia plura in his æstimanda, ac cognoscenda explicauerit, illa quidem hoc loco silentio inuoluenda non duximus, ut quantum per nos fieri potest, nihil quod ad absolutam rem simplicium cognitionem, & communem usum faciat, à nobis intactum relinquatur. Cum itaque plures tam antiquos, quam recentiores, qui de fossillium, ac metallorum materia scripserint, diligenter satis perlegerim, eos vtrique non modo inter se differentes reperi, sed in aliquibus etiam contrarios. Nam licet eorum quidam de veritatibus parum distent: videntur tamen non exactè ea omnia explicauisse, quæ hac in re maxime necessaria censentur. Fieri enim lapides, Aristoteles auctor est, igne non liquecentes ex sicca ignescente exhalatione. Ex quibus deduci potest, exhalationem humidam materiam esse lapidum liquecentium, & quibus metallalla constantur. quo fit, ut ex Aristotelis sententia, lapides igne non liquecentes fiant ex calido, & sicco vapore: liquecentes verò ex humido halitu tantum. Sed opinionem hanc, qui rem aliam, diligentiusque inuestigauerit, minime probandam existimam, cum lapides longè minus, quam terræ ex vapore fieri queant. Siquidem pulsus, qui sic figeretur, minus aliquod ex pluribus fieri nunquam posset, nisi humor illi commiseretur. & omnes pariter lapides non liquecentes absque multa hominum opera, ac tundendi labore facile in arenam, vel puluerem transfr. ut, si tantum ex his nullo accedente humore efficerentur. Quod profectò haud ita se habet: lapides namque ferè innumeros aadmodum compactos, solidosq; videmus. id quod haud dubitè ostendit, ex illo tantum vapore eos nequaquam genitos esse. Quòd si ex eo lapides eiusmodi procreauerint, magis omnino fierent in superiore aeris regione, ut quæ facile ignis contactu incendatur, quam intra terram. Quandoquidem omnibus liquidò constat, quam superior illa aeris regio ex velocissima astrorum conuersione, citius accendatur. Ac certè si non aliàs, saltem quoties gegerentur cometae, facies, flammæ, clypeiq; ardentes, deciderent lapides à celo, aut terra. quòd tamen fieri non videmus. Et quauis tradiderint prodigiorum scriptores pluisse quandoque lapides, ut Plinius, & alij quidam testantur; non tamen ob hoc opinatus est Aristoteles in aere lapides signi posse. Nempe si lapidem à celo delapsim ventorum vin aërem sublatum scribit. At si lapides in aere fiunt (quòd plures non ausim) quid obstat, cur dici non possit, hos ex eadem fieri materia, ex qua illi sub terra generantur? quam quidem materiam facile produxisse poterint videntissimè tempestates: utpote quæ repente aliquo motu dum oriuntur, ex reliquorum elementorum mutatione terrena illa corpora genuerint. Theophrastus vero non lapides solum, sed terras etiam consistare

Varia de generatione lapidù sententiæ.

Arist. opin.

Theophrasti opinio.

30

40

50

60

in aere ignis contactu incendatur, quam intra terram. Quandoquidem omnibus liquidò constat, quam superior illa aeris regio ex velocissima astrorum conuersione, citius accendatur. Ac certè si non aliàs, saltem quoties gegerentur cometae, facies, flammæ, clypeiq; ardentes, deciderent lapides à celo, aut terra. quòd tamen fieri non videmus. Et quauis tradiderint prodigiorum scriptores pluisse quandoque lapides, ut Plinius, & alij quidam testantur; non tamen ob hoc opinatus est Aristoteles in aere lapides signi posse. Nempe si lapidem à celo delapsim ventorum vin aërem sublatum scribit. At si lapides in aere fiunt (quòd plures non ausim) quid obstat, cur dici non possit, hos ex eadem fieri materia, ex qua illi sub terra generantur? quam quidem materiam facile produxisse poterint videntissimè tempestates: utpote quæ repente aliquo motu dum oriuntur, ex reliquorum elementorum mutatione terrena illa corpora genuerint. Theophrastus vero non lapides solum, sed terras etiam consistare iure aliquo probari possit, non tamen is duobus modis tantum talis efficitur. Nec ea quantum proxima sit materia terræ insignis, omnis etiam est lapis, verum alijs quoque modis fit pura, & æqualis materia, ut cum iucci nascitur. Interdum quoque necesse est, ut calor materiam is duobus modis generat, prius coquat, ut inde efficiat succum, ex quo tandem lapis, qui liquecat ignis calore, fieri possit. Verum enimvero multò magis in hoc errore Theophrastus deprehenditur, quòd scilicet omnes lapides etiam pretiosos terra abundare crediderit: is enim ita inquit. Eorum, quæ in terra consistunt, alia aquæ sunt, alia verò terrena. Aquæ quidem sunt metalla, nempe aurum, argentum, & reliqua. Terræ verò lapis, & lapidum species præciose, ac etiam terrarum species omnes, quæ colore, vel laeuore, vel fissitudine, aliæque facultate sunt insignes. Quandoquidem si vera esset hæc Theophrasti sententia, nulla quidem inueniretur gemma, quæ translucentes, cum tamen variæ, ac ferme innumere reperiantur, quæ maxime pellucunt. Hinc itaque fit, ut circa inuentionem dici possit, non omnes pretiosorum lapidum species esse terrenas, sed aquæas, id est, ex humore quodam constantes, cui aqua pondus longè maius, quam terræ insit. Ceterum Auicennæ opinio, quam sequitur Albertus, multo magis veritatis, ac rationi coherere videtur, quam aut Aristotelis, aut Theophrasti. Quippe quanquam non explicauerit ipse, quibus modis futura lapis materia conuegitur; dixit tamen esse in primis lentum, & aquam non simplicem illam, sed cum terra permixtam. In qua permissione si plus terræ, quam aqua confluerit, lutum dicitur, si aequæ, succus: nihil enim aliud

enim aliud est lutum, quam terra, que permaduerit aqua: nec succus aliud quidem explicat, quam aquam, que sorbuerit terram, nec abrafert, terigetique metallum. Lutum enim, ex quo lapis futurus est, lentum, et tenax esse oportet, cuiusmodi illud est, ex quo lateres & stibilia fiunt: nam ab alterius generis luto, quod penitus lentore caret, haud diffacile separatur, ac dissoluitur humor, tumque non lapis ex eo efficitur, sed puluis. Lutum uero tenax calidum primum excitando consistit, efficitque medicum inter lutum, & lapidem: deinde quia diutius idem agit, uel acrius lapidem gignit. Quin etiam succus crassus, & lentus facile conuertitur in lapidem, quod in animalibus esse uidetur, praesertimque in nobis, cum iam diu ueteribus medicis, ac etiam uis recentioribus decretum sit, tum renem, tum uescas calidos non alunde progigni, quam ex leno, crasseque humore temporis tractu a caloris nostri facultate coactis. Ob id igitur translucentes gemmas, quam ex aqua tantum fieri constat: sed ex puro, liquidoque, qui succo, qui aqua multum, terra uero tantillum referat. Si quidem si ex aqua tantum huiusmodi lapides efficerentur, non utique mergerentur in ea prociis, sed ea superatarent, non secus ac glacies, & grandis. At cum omne lapidum genus demergatur aqua, ac etiam crystallus, & beryllus, que tamen quoniam glaciem colorem representant, omnino uidentur ex aqua castare, satis intelligimus, esse sola aqua non quicquam lapides illos. Quapropter (ut in sequentibus suo loco dicitur) plane excludenda uenit Plinij, & aliorum quorundam sententia, quibus certum est, crystallum glaciem esse, quae nunc in algidissimis montibus concreuit, cum aqua non superataret. Generantur praeterea lapides ex lapidibus ipsis, cum fluuio, riuulo, aut a subterraneo fontium aqua per saxa excorrentes, ab eorum superficie aliquid lapidosi abrafert, quod cum resederit, solis calore seccatur, ac lapidescit. Hoc enim euentum esse apparet in canalibus, ac soli patentibus aqua ductibus, quibus nonnullae aquae calidae ducuntur. In nimirum lapides quibusdam crassis ebullunt, quae cum tenuissimis ramentis compactae sint, ceteris molliores, infirmioresque habentur. Hoc item apertissime conspicitur in quibusdam balneis aquarum fonte nascentium, praesertimque in balneo sancti Philippi conuicatus nostri Senensis. Quando quidem ex huiusmodi balnei aqua, particula quaedam gignuntur lapideae, saccharum tum candore, tum etiam materia referentes, quae usque adeo imitantur semina saccharum contenta, & alia id genus, quae in officinis saccharo similiter conuertuntur, nempe anisum, coriandram, ac etiam plerumque cinamomum, ut in his capsula a quibusdam impleantur, itaque aptentur, ut solati causa aliquos sacchari, eiusque confecturam ad diffundendos decipiant. Fit hoc quoque in his, qui huius aquae stillicidio utuntur ad cerebri morbos curandos, illi quocumque caput subibientes. siquidem lapides alia materia, capillis circumcisis continue inharens, in granula quaedam cogitur, ac coalescit, ab aniso saccharo contexto nihil ferè dissimilia, quae non nisi tractu temporis inde se explicant, & dissoluntur. Ictus praeterea enitit in montium conuicibus, ac speluncis, quae ex saxo potissimum calcario consistunt, quippe aquarum ex saxorum crenis fissis stillitudo lapidea concreuit materia, quae e cauitatibus illarum cameris non aliter pendet, quam stria hyberno gelu è domorum nostrarum tectis prominent. Ex eadem etiam saxo calcario oritur gypsum, meliites, galactites, & alij quidam lapides. Ex succo, qui ex eodem saxo, & aqua conuenerat, lapis stealaris, & gypsum, quod raro translucidum inuenitur. Eodem modo ex ramentis rubei lapidis fit hematites, & schistes: item in conuicibus marmoreis maculosis, aut eius, quod in candido cinereo colore refert, reperitur dactylus Idaei, lapides Iudaici, trochites, & consimiles. Verum enimvero succus lapidescens cum nino differt ab aqua, quae saxorum ramentis reserta est, non in quod plus habeat sedimenti, uel quod calor talem coquendo aquam, eam densissimè efficitur, nel quod aliquid is succus contineat, quod reuoluerit adstringat. Ex quo (ut opinor) corallium maris planta, & antipathes oriuntur. Postremo materia lapideis erit quaequid habet meum, per quos succus lapidescens imbibit pestis, siue is a terra contineatur, siue cum aqua mixtus esse ex effluxerit. Quamobrem multoties arbores, frutices, animales, ossa, & alia in lapides uertuntur, ut Bohemi apertè testantur. Quandoquidem in eorum regno plures in subterraneis scânis (Georgius Agricola auctor est) arbores inuenta fuerint in lapidem conuersa, flantibus adhuc rariis, cortice, nectilla, ac radicibus. I. quidem esse quoque ingenue fateri possum, arboris ranum ex lacu cuiusdam litore mihi allatum esse, qui altera parte lapideus, altera uero lignis creuebat. Venetijs item in magno Germanorum emporio, quod uulgo uocant il Foneaio de Tudechi, aliqui resiliunt lapidem factum, Antonius Gelb mercator ibi pro Fuchari genus, in cuncto omnium pisciculis, & admiratione exstendebat. Id quod animalium quorundam carnis, & ossibus, tum etiam testaceis piscium operimentis euenisse conueniens. namque in Hetruria quam plurimis in agris, buccinae, cochleae, conchulae, & eiusmodi multa aratro ab agricolis eruntur in lapidem conuersa. Quae sanè omnia haud dubiam fidem faciunt, ita se rem hanc habere, uti diximus. Sed ut ex praedictis omnem lapidum materiam paucis perscringamus, ea in primis est lutum, in quo multo plus fit tenacitatis, quam aqua. Deinde est succus, qui uehementi frigore congelascit, in quo aqua ipsa tertiam superat. Sunt praeterea ramenta saxorum, quae aquarum decursu abradit. Quoniam succus lapidescens, qui cum in aeternum effluxit, in lapidem conuertitur. Omne denique, quod iam nobis differendum est, auctores inter se dissentire inuenio. Alia etenim est philosophorum, alia chymistarum, alia astrologorum sententia. quibus etiam accedit opinio imperitissimi vulgi, quae tantum ab alijs disidet, quantum à ueritate, & ratione profus abhorret. Is nanque certò credit, non modo saxa; sed etiam metalla omnia, pretiosos lapides, & gemmas, ac terrarum uaria genera, in ipsa tantum mundi creatione Deum optimum maximum talia finxisse, neque creasse, quia hinc reperitur: nec modo temporis lapsu, nullam ex materijs ad id dispositis esse natam, nel renascentem, atque crescentem, ac eorum penitentiam finem rerum opificem tribuisse. Qui certè uulgatus ita temere pronuncians, non uidet quam maximam naturae inferat iniuriam, quae nunquam aliquo temporis momento quiescent, nil aliud agi, quam ea semper regenerare, quae alijs genuit, quae etiam noua multa producit. Unde haec uulgaris opinio profus explodenda, atque dissibilanda est. Quam insuper ut uanam ac ridiculam, illud maxime diluit, ac demolitur, quod in antiquis metallorum uinculis sole clarus uisum. Siquidem innumera inueniuntur metallorum fodinae, tanquam inuitae a fossoribus derelictae, quod inde omne metallum effoderint, per quas est prius longe, lateque patebat transitus, ita ut liberè, & absque ulla impedimento non modo fossores ipsi; sed uehicula, ac curricula per eas discurrerent; tractu tamen temporis factum est, quod materia lapidescens in ipsis adeo creuerit, ut fossoribus denno ingredi uolentibus, ob cauitatis angustiam denegaretur aditus. Sed praeterea metalla continue generant, ferrum indicio est. Id quod in Ilue insula metallicis denegaretur aditus. Sed ferris non modo distat (non modo probatissimi scriptores memoria prodiderunt; sed fossores ipsi, qui diutius in ipsis uersati sunt, uerbis referunt, quippe quod ferreae illae fodinae multis iam annis desituerint, iterum atque iterum ferrea materia impleantur. Porro philosophi, & chymistae aliter sentiunt. Aristoteles lapidum materiam halitum tantum existimat. Chymistarum uero nonnulli omnino asserunt, metalla in uisceribus terra gigni ex sulphure, & argento uis: alij ex quadam cineris aqua mactata. Quorundam sententia, cum non solum suspecta, sed etiam plane falsa habeatur, quae nimirum omnes decipit, qui horum lubricis sudamentis nisi philosophantur, ut firmis tum rationibus, tum argumentis probare non ueretur, nisi id praeter nostrum institutum esset, qui hic harum rerum capita tantum percurramus. Verum si quis rem hanc fusius enarrat,

Plinij opinio
explosa.

Veria de me
colatione or
tu ferentia.
Valer opinio
explosa.

10

20

30

40

50

60

ratam, atque exactissime discussam habere cupit, librum legat Georgij Agricole viri eruditissimi, à quo nos plura mutuatos esse ingenue fatemur. Ceterum illud omnibus, ut mea quidem fert opinio, persuasum esse debet, quòd nihil aliud sit metallorum materia, quàm substantia elementaria, que tanto perfectius metallum efficit, quanto magis in equali proportione tum qualitatis, tum quantitatis impensè depurata consistat. Quippe in metallorum materia aquam esse, maximo argumento est, quòd ignis calore liquentur, ac sicut: frigore verò tum aeris, tum etiam quæ rursus densentur, ac coeant. Id quòd lætè ostendit, ea aquæ multum, terræ verò parum obtinere. Simplex enim aqua non est eorum materia, sed mista cum terrâ: atque terræ quidem portio tanta in mitione existit, quanta aquæ perspicuitatem obscurat, fulgorem verò non auferat. Quin-
 10 dem mistura quòd purior fuerit, eò pretiosius (ut diximus) metallum consistat, idque magis ignis patiens redditur. Sed quoniam terræ portio inistit cuique humori, ex quo efficitur metallum, nemo mortalium unquam mentis concipere potest, necdum ver-
 20 bis explicare. Id tantum nouit Deus optimus maximus, qui certas, ac definitas quasdam leges naturæ tribuit, quibus res inter se misceat, ac temperat. Succus igitur est, ex quo formatur metallum, quem parient uirginitatis, quorum proximi sunt aquæ defluxus terram molliens, aut secum rapientis: terræ cum aqua permixtus: & vis caloris agens in misturâ, ut id genus fuscus gignat. Sed cum de metallorum materia satis dictum sit, iam causam efficiendam prosequamur. Ea eni-
 30 mus nil aliud nobis esse censetur, quàm calor, & frigus, qui in ipsius terræ visceribus reconduntur. Calor inquam is est, qui humoris metallici mitionem coquit, ac purificat; frigus verò, quo eadem densatur, & dura efficitur. Hoc eadem experientia facile comprobatur, cum neminem lateat igni metalla liquefcere, ac etiam tractu temporis post liquidationem, ipsius ignis calore contabescere, auro excepto. Quamobrem detestanda uidetur eorum opinio, qui tantum calor subterranæ: metallo consistit crediderunt. Sunt & qui putent, metalla omnino effici siderum errantium influxu. Soli namque anni generationem assignant, Luna argenti, Marti ferri, Mercurio argenti uis, toni Stanni, Venæ æris, Saturni denique plum-
 40 bi. Admonetque, quòd sicuti metalla ab errantibus Stellis sui ortus principium habent; ita pretiosus lapis, ac gemme, a fixis suam efficiendam causam suscipiunt. Hinc autem sententia plerique non acquiescunt, quoniam has causas nimis remotas credunt, & propinquioribus causis inherendum esse arbitrantur. Egotamen inficias non eundem reor, qui omniæ hæc inferiora terrena, ac finita reguntur, gubernentur, & producantur a superioribus celestibus, ac sempiternis: que tan-
 50 dem diuturna orbium circumuolutione, omnium causarum tam remotarum, quàm propinquarum causa existunt. Ita patitur dicendum exitum lapidum gignendorum causam non semper à solo frigore, uel calore, sed modò ab hoc, modò ab illo provenire. Nam lapides, quos aqua humectando dissoluit, calorem exciccando compegitte intelligimus. Contra verò, qui calore ignis liquefcunt, ut flusiorum, & torrentium silicis, quibus igne liquatis nitrum conficiunt artifices, eos frigore concreuisset certum est. Concreto enim, eiq; oppositæ affectiones, resolutio scilicet, atque liquefactio, oriuntur, a causis inter se contrarijs. Etenim calor a materia humorem extrahens, eam efficit duram: at frigus eandem, aere maxima ex parte
 60 excluso, uehementer costringit, quemadmodum agit, cum aquam in glaciem, uel niuem cogit. Hinc est, quòd memorat prodit Galenus, eam aquam corporibus profus inimicam esse, quæ à niue, uel glacie colligatis fluxit: quoniam omne, quod in ea tenuissimum erat, à gelu expressum fuerit. Duabus his causis terria quoque accedit, quæ est succus ille lapidefcens, de quo superius diximus, qui uel solus, uel cum aquis permixtus in stirpium meatus, aut in animalium particulas recipitur. Nam præterquam quòd sit lapidum materia, causæ etiam efficiens partis subit: quando scilicet in corpus aliquid per meatus penetrat; idque totum secum in lapidem uertit. Quòd si in lapidem concreuit guttatum cadens, aut in uircos diffusus, tunc materia tantum, non causa efficiens dici meretur. Gignitur hic (ut supra dictum est) in locis quibusdam lapidosus, & interdum aqua commixtus, per uenas terræ manat, & effluit. Quapropter uirari non licet, si fontes, riuuli, lacus, ac putei reperiri possint, qui stirpes, oles, & alia multa in lapidem tractu temporis mutant. Verum non esse ignorandum, quòd succus ille lapidefcens motu aliquo agitato, non facile in lapidem densatur, nisi crassius admodum fuerit, sed simulatque in meatu ligni aut alterius rei receptus, disperisusque quæueit, frigore coquitur, & concretæ, mutatque res illas, quibus continetur, in lapides, ut in quodam Gorbis fonte euenire probatissimi auctores testantur. Cuius gutta solo perussæ, eam moueri, aut agitari nequeant, ab ambiente aere densantur, & lapidescunt. Quòd si præterea uerum est, in montibus Pyrenæis esse loca, in quibus aquæ pluuiales lapidescunt, id idem fieri posse uidetur, quòd aquas cum terra permixtas uel solis calor paulatim concoquat, uel insignis propter calorem succandi uis, que terra inistit, conspiciet: utroque enim modo ex eis potest effici lapis. Neque necesse est consingere, aut comminisci aliam uim, que ipsam uim agat, quàm quatuor qualitates, aut eam, que ab ipsis inter se agentibus, & patientibus orta loco tribuitur. Sed hic nobis subit inquirendum, cur unus tantum quandoque gignatur lapis, cur uerò plures uno loco efficiantur. Fit igitur, ut arbitramur, unus tantum lapis, cum locus, qui concepti materiam, solidus fuerit, ac meatibus carens. Quippe conclusus calor omnem tum operam, tum facultatem undique in materiam conferens, unum duntaxat lapidem gignit, & ipsum quidem
 70 magnum, aut paruum, secundum materie quantitatem. quapropter plerumque singulares a frigore efficiuntur, eim purissimus succi, ex quibus constant, rariis multi ac magni in locum unum congregerent. Verum contra plures gignuntur lapides, si locus non fuerit planus solidus, sed meatibus repletus, per quos calor ipse discurrere queat: nam si meatus pauci fuerint, calor materiam diuidens paucos efficit lapides; sin multi, multos. Ad hæc plures generantur lapides non modò ex prædictis, sed etiam ex materia diuersitate. quandoquidem calor partem unius generis fecerens ab alterius generis parte, plures efficit lapides. Item plures efficiuntur ex multis unius loci receptaculis, in quibus insula materia in plures partes diuisitur: siquidem in ea frigus non minus, quàm calor uires suas exercere potest. Qui lapides præterea pro diuersa materie mole magni, aut exigui redduntur. Idem modis quoque glarea, & silicis sunt: etsi y lapides aquarum impetu, qui saxa frangit, & comminuit, efficiuntur. Hactenus causas explicauimus, que lapides, & metalla efficiunt. nunc ad eorum differenteriam progrediamur. Colorem itaque discrimina, que in lapidibus spectantur, materia, ex qua gignuntur, diuersitate tantum indicant. unde unus & idem lapis sepe uarios colores consequitur, quòd fiat ex diuersis coloris materia. Deinde calor, cum ipsorum lapidum sit opifex, coloribus materiam inficit: nam obscuros ipsius colores illustrare, illustres uerò obscuros reddere potest. Cuius effectus exemplum clarum habetur in coloribus ijs, quibus scitilia uasa pinguntur: neaque colores omnes, qui ad uasa scitilia pingenda, uel inscienda parantur, antequam in fornacem conspiciantur, ab his plurimum distant, qui in scitilibus ipsis igne torrefactis, postea uisuntur. Quandoquidem etsi scitilia uasa squama super porphyrite lapide leuigata, admixta aqua, inficta rufo colore, æris ferè modo, apparent, ignem tamen fornacis experte, uiriditæ efficiuntur. Sicut & color, qui ex ferri squama paratur, melius efficitur. Lapis etiã immens, quem figuli nostrates uulgò uocant zaffara, porphyrite lapide leuigatus, colore subnigro cruda adhuc scitilia tingit: sed igne peractis, in ceruleum præstantissimum mutatur, ut nobis aperte declarat ceruleus, ac pulcherrimus ille color, quem uulgò pictores uocant Smalto: is enim ex ipso lapide zaffara nominato, cum uitro misto in uitriarum fornacibus efficitur. Verum hanc colorum permiscendorum facultatem in frigore non inuenimus. quare lapides ab ipso coacti colores eandem seruans quo prius
 80

Causæ metal-
lorum effici-
tæ.

Cur pauci,
cur multi la-
pides fiant.

Lapidum co-
lores uariæ
causæ.

eorum

bus contrā multī, & patentes. Quapropter dicendum esse veor, quōd rari, ac leues efficiantur lapides, ubi eorum humor cum terra non probe fuerit mixtus. Idē siquidem a calore siccatus locum, in quo confederat, vacuum relinquit, vt in tophis, & similibus conficitur. Idem quoque euenit, cum sponte flagrant montes, vt Aetna in Sicilia, & Paeunius in Campania Plinij tempore, ac etiam hac nostra aetate. nam cum in magnis incendijs terra creuetur, eadem ratione ex ipsa iuxta meatuum pleni, caueriosi, & leuissimi pumices. Contrarium planē fieri constat, vt humor vndique in terram penetret, & illi optime misceatur: id enim hoc modo lapides graues, compactos, ac duros generat. Quod autem lapides duri, vel molles fiant, partim materia in causa est, partim vero ibi, quod materiam fugit, & furuat. Nam si superius materia tenax, & calor tantus, vt ex ipsa humorem exhaurire queat, vehementer restringitur, & in se cogitur, siquē ex ea lapis densus, & durus. Siu lentior parum admodum, aut nihil habuerit, & calor fuerit multus, aquam etiam fortē terra permixta sit, absimile, & resoluū, terram vero comburit. quo fit, vt lapis adu mollis fiat, & friabilis, vt facile in puluerem redigatur. Obseruēt autē ab hac lapides frigore, vt pote quod succum valissimē cogat, & confringat. Atque ipsi lapides, qui ex huiusmodi succis coactis concreuerint, in fornaces ardentis coniecti liquefunt, stantūque ob conclusos humores. Qui vero igni admoti franguntur, & dissiliunt, non quidem tantum humoris in se continent, propter terram priores, vt eo terrens partēs coherere possint. Quos autem ex luto genuit calor, ignis terit in puluerem, quater tantum siccitatem. Ceterum qui ex succis pinguibus, & bituminosis constant, accensi non secus ac ligna ardent. Cuius generis est gagates lapis, quo Cimbrī, & alij plerique Germaniā inferioris populi passim lignorum vice, quorum inopia habent, ad ignem vtiuntur. Verum enimvero non ob id tanta est ignium vis, vt adamantem vincat. quandoquidem huius humor ignis calore fortiter existit. Eandem etiam ob causam amiantum non modo non comburitur igni, sed ne quidem dissoluitur. Vterque enim est sicca, cum tangitur, esse sentitur; tamen humorem immixtum obtinet, non aliter atque metalla. Porro lapides qui corpora erodunt, vt in Lycia inuenti, vel abjuncti, vt Assus, in quo corpora desinctorum condita abijuncti tradunt, vnde illi scorpocoma gi nomen, ex materia admodum arsi gignuntur, vt in fodinis quibusdam cadmia quaedam inuenitur, quae fossilibus ipsis manūs erodit, & exacerbat. Postremo nonnulli lapides sunt, qui veluti pregnantes lapillum, vel argillam, vel liquorem in vtero gerunt. Cuius rei causa est & materia diuersitas, & quod eadem magna ex parte figuram globosam referat, aut quam proximē accedat. Materij enim pars interior ab exteriorē differens, aut calore coctā mox auinditur, aut aliquo post temporis spatio separatur, non secus ac arefacte nucis auellane nucleus a putamine. Quod si fuerit succus, vel lutum tenax, ipsi etiam pars interior in lapidem cogitur, vt in acitie vstus: si vero lutum non tenax, vertitur in terram plerumque argillaceam, vt cernere licet in gaeode: si succus tenuis, vel aqua, liquor interdum remanet, vt in enlydro, in quo ad modum siccitatis intus, veluti in ovis liquor, vt inquit Plinius. Ceterum coehles in vas repertas, calor conclusus, ex materia pingui, & lenta efficiere videtur, & ex eadem gigneret musculos, & conchyliā: sed terra quāto est crassior, quāto mare, tantō ea magis imperfecta gignit. Nec mirum cuiquam esse debet, quod eiusmodi conchyliā in lapidum medio ortas, ibi diutius conclusa, ipsis cedente lapide, crescant, & vtiunt. Siquidem ego certō testari possim, me visse non longē à Tīmano fonte prope Diuum castrum in Adriaticū latore situm, vbi maris alius vnda, lapides a foecis malleis ferreis frangit, atque in illis plurimā reperiri conchyliā, quae dactylos a forma, & colore vocat: sunt enim palmarum caryoti similia. Haec eadem me aliquando comegisse memini in castro Gortiae in opparis mensis illius, ac clari comitis Francisci à Turri nostro vni studiosiorum (quae eius est insularis humanitas) fauoris, promotorisque maximi: quae sanē non inuicem quāto ostrea, in cibis gratiam habere comperi. In istis quoque Diui castris videri vasa miri conchi apud magnificum Mattheum Hoffseum, vnum iam nobilitate & moribus insignem. Neque me fugit, his nuper elapsis annis vnum magnificum atque preclarum delatam Mendozium Hispanum, lapideas quasi tabellas nūtri ostendisse ex Veronensi agro (vt assererat) delatas, quae in longam scissā variis intus piscis veluti insculptos habebant, cum omnibus suis particulis quāuis minimis, in lapidēdem versus, tot tamque admirabilia sunt opera natura. Hoc praeterea illud accedat, quod pisces fossiles reperuntur ultra Tyrenes montes, vt narrat Polybius libro 24. suarum historiarum. Vsq̄ ad Narbonem amnem, inquit, planities est, perquam fluuij feruntur Ilubris & Rhosinus, fluentes propter urbes eiusdem nominis, quae habitantur à Celtis. In hac igitur planitie sint pisces fossiles dicti. In ea enim est terra tenuis ubi multum nascitur gramen, sub quo altitudine duorum vel trium cubitorum per arenam aqua fluuimū delata fluit, & si quādo inuadētur, cum aqua pisces terram subbeunt (nam mirifice appetunt graminis radices) plantiē efficiunt referant piscibus subterraneis, quos incolae effodiunt. hec Polybius. Quibus adde, quod etiam pisces fossiles inueniuntur circa Heracleam, atque in alijs plerisque Ponti locis, vt Theophrastus est auctor. quē & in Germania vltra Albim fluuimū quibusdam in locis hac etate effociuntur. Verum quandoquidem Dioscorides in hoc quinto libro scripsit tractantique etiamnum de varijs terrarum generibus, quae in medicum usum veniunt non alienum fore iudico, quod de his quoque vniuersim aliquid differamus. Terram itaque aut simplicem, aut compositam esse oportet. Simplicem nunc eam intelligo, quae cum nulla re fossili, neque cum aliquo liquido succo fuerit permixta: non autem eam, quae a ceteris elementis sit penitus munda. quippe ob continuam elementorum mixtionem vix vllam reperiri posse putauerim, quae nonnihil aquae, aeris, vel ignis non complectatur. Quamobrem eam simplicem dixerim, quae nullum praesens aliumvis, aut salis, aut vtri aut chalcantani, aut bituminis, aut cuiusvis alterius rei metallice mixtionem admiserit. Contra compositam appellauerim, quae vnum, vel plura ex his in se receperit. Simplex autem terra, de qua nunc sermōnem habemus, modo grauis, modo lenis constat, pro maior, aut minori elementorum mixtione, quae illi inest, quae enim dabitur, quā ea sit lentior, ac rarior, quae plus aeris, aut ignis participat, quā aquae, id haec terra ipsa per se omnis exicat, sed varias fortitū facultates pro varia eorum, quae ei admiscetur, quāitate. Nam illa, in qua sit aqua frigida, adstringit: quae ignem accipit, acris est: quae aere, glutinosa, & lenis: quae aere & ignem, leuis, & acris. Illa vero, quae sibi sulphur adiunxit, aut alumen, aut chalcantium, aut metallum aliquid vel fossilem succum, facili quod lenis est, ac etiam vtilitatis cognoscit potest. Nec de his plura dicenda sunt, quod mihi plandē persuadere a huiusmodi quae licet nulli non cogniti faciles fuerint, quā dantur aut iudice, qui tamen dulcia ab amaris, acris ab acidis, salia ab insipidis, acerba à maturis discernere sciūt. Terrae autem, quarum in medicina est vtilitas, sua mutantur nomina partim à locis, vbi effodiuntur, & asportantur: partim à coloribus, quibus inscuntur: partim a facultatibus proprijs. A locis enim denominantur Lemna, quod ex Lemno insula deferatur, Samia quod ex Samo, Chia quod ex Chio, Cimolia quod ex Cimo, Eretia quod ex Eretia Eubaeae ciuitate, & Pnigite quod ex Pnigite Libyae pago. A colore appellamentum trahunt rubrica, & alia nonnulla. A facultate denique nomen accipit ampelitis, quod eius fit usus ad illendam vires sub germinationis tempus aduerse erucarum iniurias. Et vt aliorum quoque fossilium colores percurramus, colore ab constant, creta, quae sarsinatos vtiuntur, gypsum, alumen, amiantum, Arabicus lapis, Iudaeus, melirites, galactites, alabastrites, crystallus, argentum, argentumuiuum, stannum, & sincerissimum marmor. Colore cinereo produntur melia terra, & Eretia altera. Caruleo vero colore praestantur sapphirus, cyanus, & lapis proprie caruleus dictus. Vident smaragdus, prassius, chrycolias,

Terrarum bre
uis enarratio.

chrysocholla, & *chalcantimum*. Flavio luteore colore sunt aurum, ochra, *chrysoapatius chrysolithus*, & *auripigmentum*. Rubeo tinguntur rubini, granati, *sandaracha*, *corallium*, *hematites*, *scissilis lapis*, *minium*, *cinnabaris*, *rubrica*, & *Lena nia terra*. Quaedam colore purpureo fulgent, ut *hyacinthus*, & *amethystus*. Alia creruleo diluto videntur quemadmodum *lapis*, quem boream dicunt. Nonnulla creruleo virefcente, ut *arugo*, & *Armenius lapis*. Alia albo rufescente, ut *apirrodysate*. Quaedam nigro candicante, ut *xanthos*. Quaedam nigro rufescente, ut *tertia batrachitis species*. Aliqua atro purpurafcente, ut *alabandicus lapis*. Alia aureo candicante, ut *ropatius*. Sed plura separatos colores habent, ut nigro, albo, & quovis versicolore, ut *achates*. *Aplition* vero nigram rubentes vena distinguunt. Contra *naomontes*, cum sit *saquinis color*, *nigris venis* decoratur. Venę autem, quę *speciem puce* se ferunt *sanguinis intexta*, quodammodo doctunt *heliotropij*, corpore *porracei coloris*. At in *creruleo sapphiro aurea puncta* colucent. Quinetiam quaedam sunt, quę tres separatos habent colores: nam per album *gyptelle corpus dug venę* pereant, altera nigra, altera rubra. Porro *euperalos*, & *orca* quatuor habent colores: *euperalos enim caruleum*, *igneum*, *minij*, *mali*: *orca* vero *nigrum*, *sulnium*, *viridem*, *candidum*. Versicolores postremo nonnulla habentur, non aliter, ac *collum galline Juniceia*, vel *pauonis*, aut *colombe* in sole *apricantis*, ut *crystalis* & *pederotum genera*: ea enim ad inclinationem colores permittunt. Ceterum sciendum est, quod ex *fossilibus*, que in medendi usum recipiuntur, alia quidem corpora sanant, alia vero eadem efficiunt, in cibis vel potionibus data. At quę remedia corpori sunt, medentur ei partim proprietate totius substantię, partim qualitate aliqua, quę profugantur morbi. Quę autem proprietate valent, earum quaedam resistunt venenis, quaedam morbos sanant. Quibus natura dedit vires superandi venena, eorum alia corpora que pestilentia sunt affeeta, curant, ut *smaragdus*, *sigillam Lemnium*, *gleba Armenia*. Alia singulari veneno medentur, sicuti *scorpionum icibus sapphirus potus*, *sulphur plęge illium*: *fungie strangulantibus nitrum potum*, ac pariter *atramentum sutorium*. Alia pluribus adversantur venenis, ut *sal mosibus viperę*, *cerastis*, ac *crocodili*. his enim emplastris modo imponitur: sed potum opio, profusum sistunt, ut *hieracites*. alia ex ventriculi gestura & appositu roborant, velut *lapis*. alia sinistru mulieris brachio adalligata abortum prohibent, ut *actives* alia item ad femora pregnantis alligata partum accelerant, ut *idem actives*, & *isapris*. Sunt quę crassa & corporibus deiciunt, ut *magnes*: alia atram bilem, ut *Armenius*, & *caruleus lapis*: nonnulla uomitum faciunt, ut *idem Armenius lapis*, *chrysocholla*, & *chalcantimum*. Sed inter ea, quę elementaribus qualitatibus agunt, calefaciunt *alumen*, *chalcantimum*, *chalcitis*, *misy*, *sory*, *melauteria*. refrigerant terra *Evetria*, *molibdoides*, *sibiun*, *argenti summa*, *cerussa*. Quę autem secundis qualitatibus operantur, quaedam molliunt quę dura sunt, ut *eggetis*: quę claudant: aperit enim *nitrum*, *spuma nitri*: claudit terra *Samia*, & *in summa omnis terra glutinosa*. Alia, quę corpori coierunt, nempe *glandulas*, & *nodos*, discutunt, ut *pyrites*, *molaris*, *bitumen*. Alia cicatricem inducunt, ut *chalcitis*, *misy*, *alumen cissium*. Nonnulla carnem excrecentem minuunt, ut *affi lapidis stos*, *erugo*, *chalcantimum*, *chalcitis*, *misy*, *calx visa*, *auripigmentum*, *sandaracha*, *chrysocholla*. Non desunt etiam, quę diversis viribus preedita sunt, ut *cimolia*, & *sal*: *cimolia enim* & *reprimunt*, & *discutiunt*: *sal abstergit*, & *adstringit*. Sunt denique quę vires easdem habeant, ita ut deficiente vna, altera eius locum suppleat. Siquidem *chrysocholla*, & *lapis Armenius* eundem effectum præbent: *auripigmentum*, & *sandaracha*: *hematites*, & *schistos*: atque hæc quinque *chalcantimum*, *misy*, *chalcitis*, *sory*, *melauteria* inter se viribus consentiunt. Veritamen ex his *chrysocholla* vim efficaciorẽ obtinet, quã *lapis Armenius*: *auripigmentum*, quã *sandaracha*: *hematites*, quã *schistos*: *chalcantimum*, quã reliqua sibi cognata. Ceterum non pauca reperiuntur *fossilia medicamenta* (ut *fusus libro sexto dicitur*) quę in cibo, aut potu frequentius, aut copiosius sumpta vel maxime sunt iumentis affligunt, vel ipsi mortem inferunt. Idque efficiunt, vel quod viscera erodant, veluti *sandaracha*, & *auripigmentum*: vel quod spirandi organa occludunt, ut *gypsum*, & *cerussa*. Sed hæc de *fossilium facultatibus*. Nam de concretis *succis*, cuiusmodi est *sal*, *nitrum*, *alumen*, *chalcantimum*, & cetera, quę cum eo cognationem habent, *sulphus*, *sandaracha*, *auripigmentum*, *chrysocholla*, & alia nonnulla, in huius libri processu suis locis latius tractabimus.

ΑΥΤΕΛΟΣ ΟΙΣΗΡΟΤΗΣ.

VITIS VINIFERA.

CAP. I.

Folia vitium, & triti capreoli, capitis dolores illitu mitigant: & inflammationem stomachi, ardoremque cum polenta. Folia etiam per se, ut quę refrigerent, & adstringant, imponi solent. Potus eorum succus: dysentericis, sanguinem excreantibus, stomachicis, & grauidarum malacia: medetur. Eadem efficiunt madefacti in aqua capreoli, & pori. Lacryma vitium, quę veluti gummi in caudicibus concrevit, ex uino pota calculos pellit: illita lichenas, & piforas, leprasque, nitro prius perfrictas, sanat: eadem cum oleo *sapius pills* illitis, *pfilothij effectum* habet: maxime quę fanies, quam accensa fermentorum, & vinaceorum, detractis in sede condylomatatis, & thymis, illitus ex aceto medetur: prodest luxatis, & viperarum moribus: contra lienis inflammationem, illinitur cum rosacco, & ruta, & aceto.

VITIS VINIFERA.

Ἰνδὸς ἄφρα LABRUSCA,

CAP. II.

60 **L**abrusca duorum generum est. Alterius vva non maturefcit, sed floretens cenanthen nomina-
tam perducit. Altera ad frugem peruenit, paruis acinis, nigra, & adstringens. Folia, caules, & cla-
uiculae, quibus repunt, uim habent cultae viti similem.

Ἰταλική VVA.

CAP. III.

Vvz recentes aluum turbant, & stomachum inflant. innocentes, quae decerpit diu pendere,
ideo quod in eis copia humoris exsiccat, vilesque sunt stomacho, aegrisque, atque cibi au-
ditatem exciunt. In vinaceis, & ollis feruatae, ori & stomacho gratae sunt, aluum sistunt, sed vesti-
cam, & caput tentant: & sanguinem excreantibus conueniunt. Similesque, quae in musto fuere. Sa-
pa, aut passo conditae, stomachum magis infestant. At quae totum prius passae, in aqua celesti condun-
tur, minus

*Cat. 652
Lavr. in folijs*

tur, minus uinose sunt, sticulis, & ardentibus, & longis febris salubres. Reconditi vinacei inflammati mammis, rigentibus, & prarduris, cum sale illinuntur. Decoctura eorum dyentericos, coeliacos, & sceminas fluxione vulvæ laborantes iuvat infusa: ad defeciones, ac fortis assumitur. Nuclei acinorum adstringent vim obrinent: stomacho viles sunt. Inspargitur farina tostorum, polenta modo, dyentericos, & coeliacis, & soluris stomacho.

Vites uiniferæ
vuzq; cō-
sider.

Vinum omnium genera que non nō odō gratissimas, dulcissimasque vvas ad cibos proferunt, verum etiam ex his vinum precipuum humanæ vite locum, suavisimumque potum largiuntur, quot & qualia sint, hic scribere super-
natum esse puto. Quæ quædam: cervicem dulcedine humanam genus alleviunt, ad eam sibi conciliant, familiarisq; reddidit, ut nullus tam lævis eam vitetur, tam nobilis quàm ignobilis, tam denique urbanus quàm rusticus inveniatur, qui de vitium generibus, et unaque historia non possit apte, atque etiam distincte loqui. Vt autem & vites ipse, & vinum à quorundam vermiculorum erodentium vvaicentur inuria, illud omnino silentio involvendum non duximus, quod si, dum à fermentis vitæ vitetur, ac putantur, salz hirci sanguine oblinatur, vel ea ipsa prorsus cotem experta, calore corio affricetur, nuper inissa gemmæ (si tantarum agrarum autoribus fides adhibenda est) ab erucis minimè eredi possunt: neque etiam emissa iam folia, ab alijs quibusdam vermiculis convolvi. Preterea non ignorandum est, quod magna admodum inuria vitibus infertur, atque uvis maximum detrimentum, si brassica (sicut inter iter. siquidem pœnicia vvi cum altera odium intercedit. Quod cum animadverterint rei medicæ scriptores, precipuum ebrietatis antidotum in brassica collocarunt. Ea enim si cruda præsumatur (ut apud plerasque nationes in cana initio capitata brassica recensissimam, lactuca & intubi loco in acetariis recipi cberuamus) ebrietatem futuram mirum in modum arceat, quemadmodum etiam post sumptam crapulam discutit. Quo fit ut Germanie populi vino admodum additis, semper suis mensis brassicam interponant, vel recentem, vel muria aservatam. Ad Elephantinem (ut Theophrastus est auctor) itemque circa Membrin, vites perpetua fronde vident: tan celsi annuas tantum profertur vvas. In Italia vero vites baduam, Plinio insana appellata, que ter in anno florent, sed primas tantum maturant vvas. Vvas sine vinaceis quidam provenire affirmant, si propagantur ima pars, que terra in trobe oritur debet, ante plantationem addo secetur in longum, ut medulla vitæ eximat, ac cœnde coniciat partibus, & vimeo cortice circumvolutis, propagines ipse suis crebris implantentur. Sed ut iam vvas reddamus facultates, & vna (ut Galenus libro 2. de alimentorum facultatibus membra prodidit) quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent; ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumque pravi succi habent, præsertim cum exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porro quod ipse nutriant, maximo argumento sunt ij, qui vincarum fructum custodiunt: quippe qui vne temporis usum esse admodum pinguefant. Ceterum non omnes vno quidem modo nutriunt, quoniam que dulces existunt, ceteris 30
siccum habent calidiores: ob id sunt sticulosæ, ac ventriculum inflant, & alium subducunt. Contrarium efficiunt autem: siquidem, & ventrem cohibent, parum nutriunt, æque concoquantur. Acrior autem vitæ profus debent, ut pote que ventriculo aduersentur. Vvas cō laudabiliores, quod carnosiores fuerint, præsertim cum probè mature à vite decerpuntur. At pensiles, si prius mature sint, & dulces, ceteris minus ventriculum inflant, & alium conuenienter emolliunt. Vitis, que Græcis ἀμπελος εἰσέρις, Latins Vitis uinifera appellatur. Arabibus, Harin, Harin, seu karm: Italis, Vite uinifera: Germanis, Weinreb: Gallis, vigne. Quæ vera dicitur ἀμπελος ἄγρια Græcè, Labrusca Latine dicitur: Italicè, Lambrusca: Germanicè, Vuld uueinreb: Gallicè, Vigne sauvage. At Vva Latins ac Italis, & ἀμπελὸς Græcis vocatur: Arabibus, Haineb: Germanis, Weinber: Gallis, Roisin.

Vuarum fa-
cul. ex Gal.

Nomin.

Σταγίρ. VVA PASSA.

CAP. IIII.

Vva passa alba adstringentior est. Prodest cistata caro earum tussi, faucibus, renibus, ac vesicæ. Estur in dysenteria per se cum nucleis: & decoctam patinis cum melle, admista, milli, ac hocædi farina, & ouo, valet ad purgandum caput: eiusdem gratia cum pipere commanducatur. Testium in inflammatione sedat, illita cum lomento fabarum, & cumini farina. Fauos, epinyctidas, carbunculos, enatas in articulis putredines, & gangranas, sine nucleis trita, & cum ruta imposita sanat, podagra conuenienter cum panacis succo illinuntur: mobiles vngues illita, celerius extrahit.

Vue passæ cō-
sideratio.

Vvas passas, quarum ubique vulgaris & frequens est vvas, omnibus notissimas esse arbitror. Veruntamen non est, meo quidem iudicio, credendum, quod cum de vvas passis mentionem faciant Galenus, & veteres alij, parualas illas tantum intendunt, quo hoc tempore ex quibusdam Aegæi insulis, ac Peloponneso Venetias conuehantur, & in quibusdam etiam Italiæ locis insulantur. Siquidem Galenus nulla magnitudinis, vel paruitatis habita ratione, omnes in vniuersum vvas solis calore siccatas, passas appellat. Id quod ipse Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus ipse repetit declarat. Porro quemadmodum passiarum differentia, que à colore sumitur, nihil ad passiarum facultatem conferit, ita nec magnitudo: sola autem qualitas, que gustui inest, differentia potest omnia. Ex his nimirum Galeni vvas his satis colligi potest, ipsam omnium generis vvas, que solis feruore flaccescunt, nullo profus discrimine passas appellasse, nempe Da nactenas ceteris grandiores (Xibibum esse cum e) ac pariter his congeneres, que è Smyrnis (ut aiunt) Cypro, & Creta conueniuntur. Preterea loco citato idem Galenus ita scribit. Nonnulli autem, & rectè sanè; & dulces, grandibusque, quales sunt scybelidæ, primumque mandant, semina eximunt, que & ipse inueteratis, cum duram, crassamque habita-
casque prius in aqua coguntur macerare: nam & semer ipsam facilius sic eximitur. Alia quedam sunt his contrariis, scilicet, & crasse, que nullum profus semen habent. Crescent hæc in Cilicia, colore subfulva. In Pamphylia autem scybelidæ, & colore nigre: que, vt dixi, sunt maxime. hæc ille. Ceterum sciendum est, non omnes vvas passas eiusdem esse facultatis, alia namque facultas inest dulcibus, alia asperis, alia vnaqueque habentibus, alia non habentibus. Quæ utraque vnaqueque carent, vel quod à natura producantur, vel quod ij arte fuerint exempti, si dulces sint, adstringentis facultate respiciendo proueniunt, ut etiam nisi sic leniant. quæ inueterem pectoris angustiam, tussi, exasperatis faucibus, & renu-
torum secundum loca, vbi vvas passas sine vinaceis leniendo pectori, ac ictericos plurimum commendat. Contræ
vram passam cum nucleis in dysenteria edendam esse tradidit. Hinc itaque fit, ut maximo in errore versari existimemus medicos aliqui ætatis nostræ celebres, qui alui eiectione gratia, vvas passam farinam vulgarem, que ex locis supra
dictis

Medicorum
error.

aitis in Italiam deferunt, simul cum uinaeas de uorandam exhibent. quippe cum alium stuuindu facere in animo sit, eam po-
 tibus cohibent, quam leniant: idque potissimum, ubi uis passu temporis tractu succi partem amiserint. Qua re perfecta in hanc
 sententiam deducor, ut ad alium emolliendam aptiores censent Damascenas, Cyprias, ac Creticas (quibus tamen prius nu-
 clei exempti sunt, uel ex sumantur, que sine nucleis nascuntur) quam que minutę passim in officinis inueniuntur. quandoqui-
 dem he sicca longę minutę, quam corticis, & uinaeorum continent, nisi sint omnino recentes, & diligenter asseruatę. Quapropter
 si hoc tenui uuarum passarem genere uti quandoque cogimur ad emolliendam alium, eas eligi prestat, que sine uinaeis
 proueniunt: uel si he de sint: suppleant illis, que a nucleis fuerint expurgate. tamen si Damascenas, & Creticas longę bonitate ce-
 dant: de quibus sanę intellexisse Galenum, easque ad pectoris uisus laudasse planę suspicantur. In quorum genere hęc etiam
 10 dempe teate sunt, que semine carent, quemadmodum que Galeni etate ex Cilicia conuehebantur. Illud poro animaduertendum
 est, quod uis, ubi quis alium bonam facere contendit, non debet passis uti que gustui acerbantem, uel auferentem relin-
 quunt: sicut enim tales frigide, ac terrefres. quibus utique facultatibus cohibent, adstringunt, & roborant, praferentem si cum ui-
 naeis nucleis comedantur. Vnde scitę Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, hęc prodidit. Vnē passu cum alijs
 suis eandem habent rationem, quam carice cum scibus. Multe enim uis dulces, acerbę autem omnino pauces: plurię uero
 ex dulci, & austera qualitate sunt misce. quanquam dulces nonnihil quoque austere qualitates habent, & austere, dulcedinis.
 Ceterum ut dulces temperamento sunt calidiores, ita austere frigidiores. Ad hoc austere Stomachum roborant, & austere, dulcedinis
 consipant, & his multo magis acerbę: mediam autem quodammodo inter ipsas constitutionem dulces obtinent, ut que nec stoma-
 chum dissoluant, nec alium subducant. Dulcibus tamen, ut uis quadam semper inest contemperandi, ita & mediocriter deter-
 gendi: quibus duabus facultatibus exiguis mordicationes, que os uentriculi infestant, obtundunt. Et lib. 8. cap. 7. de com-
 20 ueris hoc ipsum eum facit uuluerem: nam cum familiaris nobis sit, in tantum adstringens est, quantum opus habet uiscus affe-
 rit. Habet autem & nim concolorans crudorum humorum, & cum coherdens maligna, sitque ipsa haud facile putredini
 obnoxia: & ultra hęc secundum totam substantiam, uisceri ipsi, hoc est iecinori, familiaris est, & propria. Item libro de atten-
 nuante uisus ratione, sic habet. Vnē passę si non sint adstringentes, lieni quidem, & hepati uentibus non conducunt, thora-
 cis tamen, & pulmonis affectibus conducunt. De uis autem passis uti cibum sunt, locus est is; que utriusque
 30 alimentorum facultatibus, his uerbis. Alimentum ex passis uis tali qualitate in corpus distribuitur, qualis ipsarum secundum se ue-
 rit, dulce ex dulcibus, austere ex austere, mistum ex is, que utriusque qualitates sunt participes. Quantitate uero copio-
 sius ex pinguibus, ac dulcibus: paucius ex austere, & maris. Quod si passarum pinguium, ac dulcium, a quibus semina fue-
 rint exempta, parem molem cum pari uuarum mole contuleris, passas ualentius nutrire deprehendes. Huiusmodi sanę, ut mi-
 40 nus passas Latinis pariter ac Italis uocatur: Arabibus, Zibib; Germanis, Vneuberlen, Mettreubel, & kofein; Hispanis, Passas; Gallicis,
 Rosins en capre.

Vug passu ut
 res ex Gal.

Nomina.

OENANTHE. CAP. V.

Oenanthe uocatur uitis syluestris fructus, cum floret. Recondi debet fidei non picato, collecta
 que subtrato linteis, in umbra siccat. Laudatissima in Syria, & Cilicia, & Phœnicę. Vis
 ei adstringitoria, quare pota stomacho, ac ciunda utrina utilis. alium sifit, ac sanguinis excreatio-
 nes. Contra fastidia, & acorem stomachi, sicca, & illita efficac est: capitis doloribus tam uiridis,
 40 quam sicca ex aceto, & rosaceo perfunditur: sanguinolenta uulnera caraplastmate, & incipientes egi-
 lopas, oris ulcera, & genitalium nomas tria cum melle, croco, myrrha, & rosaceo ab inflamma-
 tionem uindicat. Pessis miscetur ad sistendum sanguinem: contra oculorum delacryationem, &
 facit ad oculorum medicamenta: reduuias, & pterygia, abscedentes gingiuas, cruentasque cum
 melle sanat.

Oenanthem non illius labruce modō florem esse, que uias ad maturitatem non perducit; uerum etiam alterius, quę
 fructum perficit, asserere non dubitamus. Nam etsi superius scripsit Dioscorides, labrucam duorum generum esse,
 se, atque alterius uiam non mature scire, sed floretens Oenanthem nominatam perducere: nihil tamen propriae proba-
 50 quam uitis flos. Quod in presenti capite ipse Dioscorides manifestę declarat: quippe qui tradat Oenanthem uocari uitis
 syluestris fructum, cum floret, nullis facta generis distinctione. Quin & idem in sequentibus confirmat, ubi nisi oen-
 nanthim meminit, id seracis syluestris uitis floribus fieri scribens. Ex his itaque abunde constare arbitror, non tantum in-
 fructu esse, sed etiam fructiferę labruce florem Oenanthem uocari posse. Adde quod id quoque apertę testatur Galenus
 lib. 8. cap. 1. de compositione medicamentorum secundum locos, his uerbis. At uerō quemadmodum onphacium, sic etiam
 60 pello uitis syluestris uisum germen uia cum floribus, ex quo succedentibus diebus uia fit. Plinius lib. 12. cap. 28. Oe-
 nanthem uiam, non florem esse censet, sic inquit. Eodem & Oenanthę pertinet: est autem uitis labruca uia. Colligitur
 cum flore, cum optimē ele. hec Plinius. In cuius uisum uerbis suspicor mendam subesse, & fortę rectius legendum esse,
 fortasse decipitur, hic non duximus silentio dissimulandum esse lapsim Marcelli Vergilij, alioqui doctissimi interpretis, &
 commentarios Dioscoridis. Is autem ex eius uerbis, que nunc subiiciam, magis intoret. Monemus, inquit, scribere
 in sexto suo medicę Paulum Aeginetam plurimum quidem ex labruca Oenanthę usum esse, quoniam egregię adstringit,
 stomachicęque, & alium maximę firmat. Peruntamen traditis his, idem statim subiicit. Dioscorides autem aliam
 describit Oenanthem contrarię huic uires habentem. idēque secundis, sillicidio uisę, & fellis suffisombus eum mederi
 ait. Quorum nihil in capite hoc legitur, neque in scriptore hoc alibi legisse me memini, & nihilominus non negligenda. Et
 in quibus sanę uerbis euidentissimē deprehenditur hallucinatus, uel potius eorum oblitus, que de Oenanthę herba ui-
 fecerat, non memuisse uidetur; sed neque eorum quoque, que ibidem in sua connotatione doctę satis scripsit. Sed ali-
 quando etiam bonus (ut aiunt) dormitat Homerus. Illud est emō addiderim, quod etiam domesticę uitis flos Oenanthę
 11 dicitur.

Oenanthes
 considerans.

Marcelli Ve-
 gilij lapsus.

Nomina.

dicitur. Verum quia sylvestris vitis ui multò magis adstrictiora pollet, is per excellentiam Oenanthe appellatur. Dicitur igitur Græcis οἰζάνθη, Latinis, Oenanthe, & Labruca flos: Italis, Euanthe; Germanis, Vuld reben: Gallis, Crape de uigne sauvage.

Ο' μὲζανθ.

OMPHACIUM.

CAP. VI.

Omphacium succus est acerba: uix nondum maturefcentis, è Thasia uite, aut Aminæa. Oportet autem ante Canis ortum, expressam melligenem in rubro ære, sintco coopto, in solare, usque dum cogatur: semperque quod ceruici uasis concretum hæsit, reliquo humori permiscere: noctu uero à subdialibus locis in tectum referri, quandoquidem nocturni rores ipsum concretere non sinunt. Eligendum est flauum, friabile, uehementer adstringens, & linguam mordens. Sunt qui coquendo melligenem cogunt. Prodest contra tonsillas, uulua, ulcera oris, humida gingiuarum uitia, purulentas aures cum melle, aut passo: item ad fistulas, uetera ulcera, nomafque ex aceto. d' uentricis, & mulieribus fluxione uulua laborantibus clystere infunditur: oculorum claritati, & scabritia, & crosionibus angulorum conuenit. Bibitur ad recentem sanguinis excreationem, etiam si rupta parte aliqua contingat: sed pauco, & aquatiore est utendum. ualde siquidem exurit.

Omphacij consideratio.

Omphacium ex omni immaturarum uuarum genere parat Italia, cum Thasijs, & Aminæis caret uuis, è quibus ueteres ius Omphacium conficiebant, ad medicine duntaxat usum, id in sole cogentes, ubi uidelicet adstrictione opus erat. Que tamen parandi ratio hoc tempore ferè profusa exoleuit. Sunt qui ut maiorem omphacio adstrictionem comparent, è sylue strum uitium uuis illud expriment, non ad medicamenta tantum, sed etiam ad ciborum condimenta. Verum omphacium nestrum sole non cogitur, est pluribus diebus ipsum in solari dimittamus suis cum uuibis in cado, crasso linteamine cooperto, donec excrementa subleuenerint, sax uerò subsidat, & inclarescat succus. Siquidem hac parandi ratione absque sale per annum incorruptum asseruatur tam ad ciborum, quam ad medicamentorum usum. Omphacium in Galeni memoria præditur lib. 4. simplicium medicamentorum, calidis morbis omnibus magno iuauamento adhiberi potest. quippe cum id omnimò acidum sit, perfectè etiam refrigerat, uicèque arduoribus prodest, siue ori uentris impositum, siue totis hypochondrijs, siue cultribus alij, quod refrigerare uelimus. Id Græci è μὲζανθ dicunt, quod Latinitate Omphacium: Itali, Agresto: Germani, Agrest: Hispani, Agraz: Galli, Veruis.

Omphacij uires ex Gal. Nomina.

Ο'νὸν γίνετ.

VINI NATURA.

CAP. VII.

a Meum. C6 clusa non legit.

Vino uetere nerui leduntur, & reliqui sensus, quod tamen gustu suauius est: quare cauendum ijs, qui à intestina àlicuius partis imbecillitate sentiunt. attamen in secunda ualitudine paucum aqua dilutum, innoxie fumitur. Nouum inflat, ægrè coquitur, insomnia parit graui, & urinam ciet. Acetate medium utraque uitia fugit: quare ad uictus sanorum, & agrorum que usurpatur. Album, tenue, stomacho utile est, ac facile in membra distribuitur. Nigrum uerò crassum est, & concoctum difficile, carum alit, & ebrietatem creat. Gileum, utpote quod medium est, medias inter utrumque uires habet. In secunda tamen, & sinistra ualitudine, cum primis laudatur album. Quin & uis in sapore distant. siquidem dulce crassis partibus constat, & difficilius à corpore expirat: stomachum inflat, alium & interanea ut multum turbat, sed minus inebriat: renibus, & uescicæ aptissimum. Apertum per urinam celerius transit: sed capita dolore tentat, & temulentiam gignit. Acerbum uero ciborum per membra digestionem accommodatissimum: alium, & cæteras fluxiones cohibet, minusque urinam expellit. Nouum neruos minus tentat. Vinum aqua marina factum stomacho aduersatur, sitim stimulat, neruos infestat, alio aptum, à ualitudine se recolligentes inutile. Passum, quod uuis sole siccatis in ære, aut in sartento torrefactis exprimitur, Creticum cognomine, aut prammion, aut protropion: & sapa, quæ sit musto igni decoctio, Græci siron, aut heptema appellant: nigra quidem, & quæ dicuntur melampstithia, crassa sunt, & corpora multum alunt: candidum tenuius: & heluola inter hæc media, medias sortiuntur uires. Omnes tamen adstringunt, & pulsus reuocant, faciunt aduersus uenena, quæ exulcerando necant, ex oleo potu, & uomitionibus reddita: contra cicutas, meconium, pharicum, toxica, & concretum in grumos lac: item contra renem, & uescicæ pruritus, rosiones, exulcerationesque. inflat tamen, & stomacho aduersatur. Præuatim, prodest melampstithium, si uenter rheumatismum sentiat. Album magis cæteris emollit alium. Gypso conditum neruis officit, caput aggrauat, & incendit, ac uescicæ aduersatur: contra uenena cæteris aptius. Picata, aut resinata exalfaciunt, concoquunt: sanguinem excreantibus inimicæ. Quæ uerò aparachyta uocant, ut quæ admittam sapatam recipiunt, caput implent, temulentiam gignunt, ægrus in halitum expirant, stomachum male habent. Inter Italica uina Falernum principem locum obtinet: quod inueteratum perquam facile coquitur, pulsus exulcitat, alium adstringit, stomacho uile: sed uescicæ nocet, atque ijs qui uisus hebetudinem sentiunt, & ad potus crebros minime idoneus. Albana crassioribus constant partibus, dulcia: stomachum inflant, uentrem emolliunt, sed concoctionem non æquè adiuuant, & neruosa minus infestant: utestitate eadem austerum saporem concipiunt. Cecubum, cum sit dulce, est & Albano crassus: corpus, & colorem alit: ægrè tamen coquitur. Surrentinum ualde austerum est: quare intestinorum, & stomachi fluxiones cohibet, & cum tenue sit, caput minus tentat: inueteratum suauius redditur, & stomacho utile. Adrianum, & Mamertinum in Sicilia æquè crassis partibus gignuntur: modicè adstringunt, & occysimè inueterantur, minusque ob suam tenuitatem neruos tentant. Parærypianum, quod ex Adriatico sinu defertur, odoratissimum est: quare liberaliter epotum fallit, diu seruat ebrietatem, & soporem adfert. Istricum Parærypiano simile est, sed urinam uehementius pellit. Chium tamen antedictis mollius, & aptum potui est. bene alit, & minus inebriat, fluxiones cohibet, oculorum medicamentum uile. Lesbium facile membra subit, Chio leuius, & alio idoneum. Ephefium eandem uim habet, quod Phygelites nominatur. Verum Asianum è Tmolo monte, Mesogites appellatum, capitis dolores ciet, & neruos laedit.

redit. Cum verò, & Clazomenium, quoniam multam sibi maris aquam vendicant, facillè corrum-
puntur: flatu movent, alium turbant, nervis officiant. Vinum on ne (vt reliqua in commuæe dican-
tur) merum, ac fyncerum, & sua natura austerum, exalfacit, facillè in membra distribuitur. Stomachum
adiuvat, appetentiam ciborum iuuat: vires alit, ac robur auget: somnum conciliat. & commendat
colorem. Porum liberalius auxilio est contra astumptam cicuram, coriandrum, pharicum, xixiam, me-
conium, argenti spumam, taxum, aconita, fungosve: contra serpentium mortus, & omnium icus,
quæ refrigerando necant, aut stomachum in vomitiones effundunt. Facit ad longas inflationes, rofione
quæ præcordiorum, ac distentiones, stomachi resolutionem, & si uenter, aut interanea rheumatismum
sentiant. Conueniunt sudatoribus, & quibus corpus in modico sudore digeritur, maxime alba, ve-
tera, & odorata. Quæ tamen vestitate dulcescent, renibus, ac vetice accommodatiora redduntur:
vulneribus, inflammationibusque in succida lana imponuntur: ietra ulcera, & phagedenica, & fluxio
nibus obnoxia commodè perfunduntur. Quæ marinam non receperunt, austeræ, & alba: ad sanorum
uictus usurpantur. In his præstant Italica, Falernum, Surrentinum, Cecubum, Signinum, & permul-
ta Campaniæ, & Paratypianum ab Adriatico sinu, & Siculum, quod Mamertinum appellatur. Ex
Græcis Chium, Lesbium, & Phygeliæ ex Epheso. Crassa verò, & nigra stomacho negotium exhi-
bent, inflationem pariunt, corpus augent. Tenuia tamen, & austeræ stomacho prolunt, & minus car-
nes alunt. Vetera ualde tenuia, & candida uehementius urinam ciunt, & dolores capitis movent,
neruosque largius pota tentant. In media ætate, ut à septimo anno, potui haberrima sunt. Modus
autem por ætate, & tempore anni, & consuetudine, & qualitate uini designatur. Non sitire, & modi-
cè cibos proli, optimum est præceptum. Nocet ebrietas omnis, & maxime assidua: siquidem obfes-
tos nervos quotidie remittit: largiorque potus acutorum morborum adfert initia. Mediocris tamen ui-
olentia aliquot diebus, maxime post aquæ potus, utilis: nanque modo quodam ex alto euocat, & in-
filesque expurgat excretus, & per cæca corporis ducit spiracula. Sed aquam post uiolentiam bibe-
re oportet: siquidem ualitudinis alicuius gratiæ factæ temulentia: remedium adfert frigida.

Cum profectò Vinum sit liquor omnium suauissimus, præcipuum humane vite bonum, ac præstantissimum subsidium,
vitalium spirituum regeneratore maximum, ac omnium corporis tum facultatum, tum functionum inflaturator optimus,
cor lætificat tuncque summopere; nulli minus esse debet, quod plantam, qua fructum fert, ex quo uinum exprimitur, ni-
tem, quasi nitum, appellauerit ueteres. Verum non ob id gaudeant, iubilantque hi, qui uino nimis indulgent, quod ego ip-
sum toto laudibus extulerim. quippe cum omne extremum (vt in communi proverbio est) sit vitiosum, & uinum inmoderate
& plus quam debeat, bibatur, periculosos atque horrendos (vt mox dicitur) procreat morbos. Aliis in eius uini temperan-
tia addebat, tum ad alendum, tum etiam ad roborandum corpus omnium efficacissimum habetur. Quisquidem purif-
simum generat sanguinem, ocyssime in alimentum uertitur, concoctionem in quantis corporis parte adiuuat, animam adget,
cerebrum purgat, intellectum excitat, cor exhilarat, spiritus uiuificat, uinam ciet, flatus distent, inuatum calorem adget,
conualescentes impinguat, cibi appetentiam inuitat, sanguinem turbidum clarificat, obstructiones aperit, alimentum in uni-
uersum corpus deferit, colorem conciliat, & omne in corpore excrementosum deicit. Sed si modus abest, & sine ratione, ac
temperamento sumatur ingurgiteturque (quod facere solent ebriosi) ex accidenti totum refrigerat corpus. neque enim secus
nimirò eius potus (vt Galenus inquit) inuatum corporis calor suffocatur, atque paruis ignis magna lignorum siue exinguitur
natio. Præterea cerebro, spinali medulla, ac nervis inde exorientibus nocet. hinc fit, ut principè hac parte affecta, temporis
tractu maxime, & perniciosè concitentur morbi, nempe apoplexia, epilepsia, paralysis, tremor, stupor, epilepsia, cata-
leptis, consulsio, vertigo, articulorum contractio, lethargus, phrenitis, depressio, iudicium, & sic orbis laben-
tumque distentio. Quinetiam uinum intemperatè hauritum, bonos corruptumque mores: nam quod homines contentiosi, lo-
quaces, effrenesque fiunt, quod furorem, mentemque moueantur, quod denique alios libidine, ac rei ueneræ semper ferè in
dulgent, ac nonnumquam homicidia committant, nulli uerius adscribendum est, quam uino inmodicè sumpto. Adde quod
memoria distpat, sensus omnes perturbat, assiduus morbos parit, & repentinas mortes adfert: ne singula persequar,
quæ recensere longum esset, & audire molestum ijs, qui nimium uino dediti sunt. Ceterum Vinum magis senectuti,
quam reliquis ætatibus conuenit. id siquidem frigidam senem temperiem, talem anorum multitudinem recitat, tem-
perat, ac mulcet. Verum pueris, ac adolescentibus ad vigesimum annum usque minimè conceat. Sibi Galeni sententia sub-
scribendum esse putamus, qui libro de cunctis de tuenda sanitate, nil aliud asperit uinum esse pueris, & adolescentibus exhibi-
tum, quam ignem igni additum. Cauentiam quoque est, ne in arboribus s'atis uinum riuat, aut glacie, aut gelis sit. Ita uina
per frigidatum baniantur: quod cerebro, neruis, pectori, pulm'oni, uentriculo, intesti in flent, sic mori uentibus, efficit uero,
dentibusque maxime nocet. Quare admirari non licet, si tempore uinum arte frigidatum bibentes coli, & uentriculi cru-
ciatibus afficit, item consulsionibus, resolutionibus, apoplexia, spirandi difficultate, uinæ suffragene, calculo, uiscerum
obstructione, aqua intercut, ac plurius alijs gradibus, & perniciatibus morbis. Prone de hinc in Galenus libro de cibis
boni, & mali hinc prodiit. Quis non exerceatur summa astate, cum uehementi calore ingentur, fortis aquam bibant,
nisi uisq; & uini refrigerati usum vitent. Hæc enim quantum preuius nullam in uerum corporis s'abilem laesionem in-
ferant; sensum tanen, occulteque crecent uino, cum iam atas progressu temperis inclinauerit, articulos, ueruesque, &
uisceris aijs morbis vexat, qui uel diff' cultu ac uocandam, uel omnino tolli non possunt. Ad hæc in tuenda sanitate diligenter
procuandam est, ut uinum, quod in paru alimenti gratia quotiæ sumitur, sit mundum, purum, clarum, odoratum, & sapor-
re uicium: namque corruptum, inuoluidam, insuatum, odore graui, & quibus ingratu, non neced' toti corpori noxam inferat;
sed etiam sanguinem corruptum. Quapropter felicissimè suam teneatur sanitatem, qui regiones incolunt, & quibus optima
uina proueniunt, quemadmodum in Gorticensi comitatu, ubi sanè generosiss' ma uina nascuntur, nimirum Picinum illud
antiquis adde celebratum, necnon uipacum illi bonitate proximum. Hæc quidem parè necesseque pta, ad tuendam sanita-
tatem minisq; conferunt. Id quod ipse experientia in me facta comperit, atque etiam omnibus ingenè testari possim.
nam cum multis ante annos diuturnus uentriculi dolor male me habuisset, quem tetius corporis imbecillitas causata erat, ex
Picini, & uipaci tantum usu, me pristinam meam sanitatem, & integrum uisum uisum esse certò, cõ. Ob id ego
mirandum non est, si Plinius magnus laudibus prædicauit Tuicum libro 14. caput. 6. ubi ita scriptum reliquit. Lina
Augusta octuaginta duos annos uini Picino retulit acceptis, non alio usa. Cignitur in sinu Adriatici maris, non procul à
Timano fonte, saxeo colle, mari ino afflatu, paucas conuente ampobas. Nec ad aliq; aptius medicamentis indicatur. Hoc
esse crediderim, quod Græci celebrantes miris laudibus pycian. m. appellauerunt ex Adriatico sinu. hæc Plinius. Cuius

Vini facultates
uasi pro
modo uisus.

certè testimonio planè subscribunt rusticè: Iapidia incolæ: quippe cum ij vinis Pucino cognatis in quotidiano potu viciantur, rarissimè ægrotant, & longuam admodum vitam traducunt, adeò vt plurimi reperiantur, qui nonagesimum, & centesimum annum attingunt. Est autem vinum hoc tenue, clarum, lucidum, colore aureum, odoratum, gustuque gratissimum. Potum valenter excalfacit, nisi dilutum fuerit, facileque in vniuersum permeat corpus. Quamobrem (vt libro tertio simplicium medicamentorum scribit Galenus) tale natura vinum, non modò perfrigeratorum omnium, sed eorum etiam, qui aut ex ore ventriculi, aut cordis dolore animi deliquium patiuntur, presentaneum fuerit remedium. Est quibus facile colligi potest, felicissimum esse eos, qui in regionibus, qua vina optima seruant, oriuntur, vt tamen modè (vt fieri deceat) esse viciantur. Ceterum qua vina in vniuersum quotidiano vsui magis conueniant, hic longiori sermone commemorare superuacuum duximus, cum hoc à Dioscoride latus sit proditum, atque etiam de omnium vinorum virtibus diligentè scriptum, quare vt plura à nobis referri debeant. Fit è vino aqua per albicam (vt vocant) quam ob eius admirandas vires aquam vite appellauerit sapientes. Nam si ex vino optimo à perito epifice parata sit, meritò hoc nomine appellari debet. Quampræmodum enim, que in ea maceratur ab omni corruptione preseruat, ita sumentium quoque vitam, sublata omni putredine, curescit, fouet, reparat, tuetur, auget, & producit, cum non solum nauium calorem foueat, & in suo vigore conseruet, sed vitales quoque spiritus regeneret, & vivificet, ventriculum calefaciat, cerebrum, & intellectum acuat, visum clarificet, & memoriam reparat, & presertim si ab his sumatur, qui frigidissimo sunt temperamento; quique eruditibus ventriculi, flatibus, & alijs quibusque frigidis affectibus obnoxij sunt. Quare his, qui ventriculi dolore à flatu, aut eruditæ torquentur, vertiginosis, comitalibus, resolutis, melancholicis, veterosis, hypochondriacis, & cordis pulsu, aut tremore, & animi deliquio laborantibus, summum est auxilium, si quotidie sumatur cochlearis communis mensura. Atqui longè presstantius antidotum euadit, vbi hoc modo paratur, quo ego mihi parare soleo. Sumito cinnamomi viciam, gingiberis drach. quatuor, santalorum omnium singularum drach. sex, caryophyllorum, galange, nucis myristica sing. drach. duas & semis, macis, combebarum sing. drach. unam. Cardamomi vitruque, sem. melanthij sing. drach. tres, zedaira fenicium, sem. anisi, feniculi dulcis, pastinaca sylvestris, oxi, rad. angelice, caryophyllata, glycyrrhizæ, calami odorati, minoris pben, foliorum staracæ, thym. calaminthæ, pulogij, menthe, serpylli, amaraci sing. drach. duas: rosarum rubearum, storum saluie, betonicæ, rorijana vini, staracidis, buglossij, boraginis sing. sesquidrachmam. Corticum citri drach. tres. Pulueris diambre, aromatici rosati, Diamysidi dulcis, Diamargariti, Diarodonis abbatii, electuarij de gemmis sing. drachmas tres: Terantur, que terenda sunt, & deinde in vitro vase macerentur, ex libris duodecim aqua vite præstantissima, è selectissimo vino parata, occluso subinde vase osculo, diebus quindecim continuis. A deinde vitro alembico vase superposito, per aqua feruentis balneum à perito artefice distillentur, osculis albemicis adeo conclusis, ut nihil inde exspirare possit. Aqua, que inde fluxerit in aliud subinde vas recondatur, additis santali odorati ressellatim concessi duas drachmis, moschi arabici in tenui linteolo colligati sing. semis scrupulo, & ulapij rosati clarissimi libra. Demum concutiantur fortiter, quosque ulapium cum aqua macerata, claudaturque deinde vas cera, & membrana, & ita quiescat diebus quindecim continuis, & ultimo in aliud transfertur nitrum, ubique afferretur. Est itaque hæc aqua antidotum presstantissimum, & presentaneum auxilium ad omnia presdicta. Quippe non solum hæusit, sed in faciem ex alterius ore protecta, epilepticos, defectos animo, & feminas vteri strangulati decedentes reuocat, loquelam anisimam restituit, & iam iam moribundos tam diu sustinet, ut quandoque miraculosem afferat. Additur etiam in cytheribus colicorum uncijs pondere presentaneo auxilio, ubi à flatu, aut frigiditate proveniat morbus, & presertim additis theriacæ, aut mirridatis antidoti drachmis. & ut uno verbo omnia serè comprehendam medicamentum est summum ad frigidos omnes affectus. Vinum sic Latine, vici autem Græcè vocatur: Germanicè, Vnein, Italicè, ariter, & Hispanicè, Puno.

Cros de quatuor.

VINVM OMPHACITES.

CAP. VIII.

Omphacites nomine, peculiariter fit in Lesbo siccata sole acri uia, paulò ante maturitatem decerptra, triduo aut quadriduo, donec racemi in rugas contrahantur: expressumque uinum cadis infolatur. Vim adstringendi habet, prodest dissolutis stomacho, & ilei dolore laborantibus: item pragnantium malaciæ, & crudis in pessilientia quoque sorptum auxiliari dicitur. Huiusmodi uina non nisi post multos annos bibi possunt.

Διουρετικ.

LORA.

CAP. IX.

Lora, quam deuteriam, alij potimon appellant, fieri solet adiectis metretis tribus aquæ in uinacæ, quibus triginta vini metretæ extractæ fuerint: calcatis uinacæ, expressoque decocto ad tertias funditur in uas. Lora intra annum utendum. etenim celeriter exolefcit. Conuenit agris, quibus vitemus noxam vini, coadit sæpe desideris eorum obtemperare: item à longa ualitudine se recolligētib. Fit & uinum, quod adynamon uocant, lora uires habens, hoc modo. Paræs aquæ, & multi mensuræ coquantur molli igne, donec absumatur aqua: quod, ubi refrigerit, elutriatum picato vase reconditur. Alii marinæ, & cælestis aquæ, mellis, & multi pares miscent portiones, decapulant, & quadraginta diebus infolant, quo ad annum utuntur ad omnia eadem.

Lora paride ratio ex Gal.

I Ora alia ratione Galeni etate, quam Dioscoride parabat. Ille siquidem loram faciendi modum libro 2. de alimentorum facultatibus, ijs uerbis tradidit. Vinaceorum quoque dilutum Græci *uicia* uocant, quod uisus ab affectibus diuersis, à nostris uerbis *ruquadrus*, id est, lora appellatur. Coniectis namque in parua dolia uinacæ, tantum aquæ super affundunt, quoad omnia permeant. Quod vbi satis factum uiderit, in doli fundo foramen aperiant, vt dilutum effluat, cet neque aqua admodum, neque meracca sit lora. Deinde rursum aliam aquam, parciorem tamen priori, uinacæ affundunt, sic vt hoc quoque potioni ita temperatum: quod quidam Atticæ proprietatis curiosi proprie à *uicris* doli uolunt, hinc potius concessa est, nempe quòd ocys per uinum reddatur: sed prior magis caput ferit. Duo uia quibus uinacæ sunt relictæ. Etenim si dulces fuerint, potus multo erit suauior, citiusque per uinas excreteret: sin uero acerbe, & acide fuerint, insuauior longè, ac minus ciens uinas. Porro dilutum hoc ualentius uinosiusque efficitur, cum

VINACIS

vinaceus ad per, aut estatem fuerit asservatus. Hyemis autem tempore si quis vitatur, ut capus minus tentat, ita & per urinas minus expellitur. Hęc de lora Galenus. Ea dicitur Gręcis, Latinis Lora, & Italis Acquarello appellatur.

Οἶνος λευκός ἀγρίος σατυρικός.

VINVM E' LABRVSCA.

CAP. X.

Vinum est sylvestri una nigrum, adstringit: prodest alui, & stomachi fluxionibus, & cæteris, quibus contractione, & contractione opus est.

Non desunt in Hetruria, qui vinum de Labrusca vitis expriment, colore admodum nigro, idque giluo admiscunt, ut rubicundius reddatur. Videntur eo vincti in alterius vini penuria. siquidem constat dulce simul, & austerrum: verum tractu temporis dulcedinem facile deperdit, siquæ tunc gustui omnino insuave, adeo ut tantum medicamenti vicem expleat, ubi adstringitio sit opus.

Οἶνος μελιτικός.

VINVM MELITITES.

CAP. XI.

Melitites datur in longis febris, quæ stomachum infirmatur. nanque alium leuiter emolliit, vrinam cit, stomachum expurgat. prodest articulario morbo, tenum vitiiis, imbecillo capiti, & mulieribus abstemiis: odoratum siquidem est, & corpus alit. Distat a mollo, quod fit in uino utere, austero, & melle exiguo. Melitites autem adiecto ad quinque congios austeri musti mellis congio, & falis cyatho. Cortinis magnis, quò magis ad effervescentum locus pareat, fieri oportet, sensim asper to falis: cumque effervere desierit, in alia vasa transfunditur.

Οἶνος.

MVLSVM.

CAP. XII.

Mvlsum de veteri vino, austeroque, & bono melle factum, præfertur: minus enim inflat, ac celeriter id genus in usum venit. Vetus, corpus alit. media atate, alio prodest, vrinam pellit: à summo cibo sumpcionem, nocet: & inter iuuita potum, implet: dein appetendi aviditatem reuocat. Fit mulsum duabus vini metretis, admista vna mellis. Aliqui, quò celerius præberi possit, mel cum vino coquant, & ita transfundunt. Alij vilitatis gratia, ad sextarios sex multi seruentis vnum mellis adiciunt: & ubi ferbuerit, vase recondunt. dulce autem permanet.

Μελίπρασον.

AQVA MVLSA.

CAP. XIII.

Aqua mulsæ easdem, quas mulsam vires possidet. Cruda vitur cum moliri dictionem, aut vomitionem incitare volumus: ut ijs, qui venena hauserunt, ex oleo. Decocta datur imbecillis, & hominibus elanguescentis pulsus, quos illi dixerunt microphyctos, sufficientibus, peripneumoniciis, & ijs qui immo dico sudore digeruntur. Iam paratū, conditū, quod ali qui hydromeli propriè nunc cant, media atate adynamo vino, aut lora in recreandis viribus repondet, & similem vim adipiscitur. quare inflammationibus alicuius membri plusquam lora prodest. Inueterati tamen vitiis dampnatur in flammatis, aut constitricis: sed laboranti stomacho, aut eibum fastidienti, sudatoribusque conuenit. Fit duabus pluuiæ aquæ vereris ad vnam mellis partem additis, & insolatis. Alii fontanam aquam adiciunt, & ad tertias partes decoquunt, & ita recondunt. Nec desunt qui hydromeli appellent, quod a melle elutis aqua falis confici ac feruari solet: sed, meracius confieri conuenit. alique id coquant. Aegrotantibus noxiū est, quoniam plurimum ceraginis sibi vendicat.

Lia sane Aqua mulsæ ratio conficiendæ est apud Mauritanæ familie authores, ab hac que hic a Dioscoride traditur.

Inter Arabas nanque Mesues de ea ita scribit. Aqua mulsæ, ex antiquorum sententia, magnis vitique viribus prædita est. Sinem etenim ardet: frigidis affectibus, præsertim cerebri, & nervorum, & articolorum, auxiliatur. Loco vini pota humidata extusistentibus prodest: quin & pus, & lentam, crassamque pituitam de pectore trahit. Intestina, viscera, urinariisque meatus purgat, terget, ac sanat: quapropter subuenit colli doloribus, alium subducit, & calculum cæcæ præhibet. Fit & libra landatissimi mellis, non tamen veteris, colore pallido, odore incundo, sapore cum dulcedine medicæ acri, cum aque fontis libris octo, in vase lapideo, vel fictili vitreato, lento igni decocta, despumataque, & demum linteo percolata. Vt verum si aqua hæc paulo post bibenda erit, aquator fiat, & statim a subulata summa percolatur. Nam que longa coctione inlappi consistentiam acquirit, diutius quidem seruari potest, sed æquus penetrat in venatas corporis partes, facileque in bilent vertitur, ob suam exasperantem dulcedinem. vnde sitim accendit, nisi pluviana aqua misculatur, aced ut aquæ serè modo reddatur insipida. Variant autem mulsæ facultates pro diversis coctionis ratione. quippe quæ brevi coquunt tempore, flatu in ventriculo parit, alium magis mouet & minus nutrit. quæ vero longiori coquunt tempore, flatu discit, magis nutrit minusque alium stimulat. Sunt qui mulsæ aromata etiam aciant, nec pe gingiber, crocum, cinnamomum, maciam, & id genus alia. Alij gallium moschatum officinam uocatam, & agallochum adiciunt. Fit præterea ex parte vna mellis, & aque fontane partibus octo, fermenti (alias fani græci) in his dissoluti uncis tribus, & propret ad centum mulsæ libras. Quæ denique omnia, mulsæ modo effervescentia in lignæ cadum conijciuntur, non tamen ad sinum repletur, ne feruens resiliat. Vbi vero deservenerit ubstrato vase, afferuetur vini modo ad potandum, veruatamen non bibatur, nisi tertio mens transacto. Hinc mulsæ aromata quoque admisceri possunt linteolo inclusa, & adalligata in cadum demissa. hæc Mesues. Cuius vltimam mulsæ parandæ rationem Germani Medonem vocant, qui tamen fermentum addunt, non ex cerealium genere re aliquo paratum, sed ex vini musti recremento, & lupi salicarij floribus, quibus etiam videntur ad vithum conficiendum, quod Cersulfiam appellant. Medicis plurimum bibunt Peluri, ac Litani, quod melle plurimum abundant. Quod Græcis meliprason, Latinis item Melicatum & Aqua mulsæ vocatur: Italis, Acqua melata.

Aque mulsæ ratio facienda varia.

Nomina.

Hæc loco vulgata etæ enoplaria Græcia habent ἄρπαδα δὲ τὸ ἀρπαδαῖον hoc est, Vinum coctum. In quibus nimirum verbis vitium aliquod latere suspicior. nam contextus verborum & res ipsa postulabant, ut prius Aqua mulsæ cruda, mox coctæ usum traderet Dioscorides. quod licet ferre putet, sed in artem culpa euenisse, vel negatio omissa, vel verbum

ciunt, ac efficaciter nervos emolliunt. proinde resolutis, convulsis, tremulis, stupidis, contractisque peridonea inveniuntur. Eadem compingunt tumores dicitur, & dolores mitigant; nam ubi quipiscum coxendicum dolore, aut podagra, vel chirogra vexetur, sulphurea aqua balneo magno opere inuitur. Præstant præterea ad ictericis, lienis, ac vteri dolores, atque tumores in his genitos mirifice resoluunt: ventriculum tamen laxant, & infirmant. Bituminosa, etsi pota interius quibusdam morbis continentur, & balneis adhibita aliquo temporis tractu nervos emolliant, ac excalescant; attamen caput replent, sensus hebetudine afficiunt, præsertimque oculos. Quæ autem Armeniæ, ac cerulei lapidis, aut argenti, aut chrysocolle aliquid admixtum habent, si bibantur, vomitiones concitant: abluitionibus vero phagedænica plera sistant. Quæ præterea auripigmentum, aut sandaracham continent, pectus dilatant, asthmaticis, & suspensis prosunt, & omnibus frigidis in universum morbis opem ferunt, quibus respirandi facultas impeditur. Aerea oris, & genitalium membrorum vlcera sanant: quin & faucium, & oculorum desillationibus auxiliantur. Quæ denique ferree sint, ventriculi, lienisque vitii, feminis profusio, & mensuris albis vititer adhibentur. Et rei rem hanc summam complectamur, aqua omnis, cui quodvis fessile medicamentum admisceatur, eandem facultatem præbet, quam quod illi admisceatur. Quæ nimirum ratione dicitur, ut superacuum putem, reliqua singulatim proficui, ut taceam id nimis longum futurum. Aqua Latinis dicta Græcè ὀδῶν appellatur: Italice, *Aqua*.

Ἰσθμῶν ὀδῶν.

AQUA MARINA.

CAP. XV.

Aqua maris calida est, & acris. Stomacho aduersatur, alium enim conturbat: pituitam expellit. Si verò calida ad foras adhibeatur, elicit, & discutit, nervorum vitii, & perionibus, ante victra prodest. Miscetur cataplasmaticis ex hordeacea farina, & emplastris, & discutientibus malagmaticis. Ad mouendas dicitiones tepidissima infunditur, & ad tormina, calida. Pitoras, pruritus, impetigines, lentes, & mammas rigentes, foveri vtile est: liuores fottu discutit. ad venenosos ictus, qui tremore, & refrigerationem adferunt salutaris intelligitur: maxime scorpionum, phalangiorum, apidumq; etiam si quis in calidam descendat, auxiliatur. & malo habitu confectis iamdiu corporibus, nerviisq; balneæ ex ea vitiles. hydropicos, capitis dolores, aurium grauitates, feruentis vapor leuat. Syncera & sine potabilis aquæ mistione reposita virus deponit. Sunt qui etiam præcoquant, & ita recondant. Datur ad purganda corpora per sese, aut ex posca, aut cum vino, aut melle: verum post dicitionem dant gallinæ, aut piscium iuscula, ad domandam morfus acrimoniam.

Θαλασσηνία.

THALASSOMELL.

CAP. XVI.

Quod thalassomeli vocatur, vehementer purgare constat. Temperatur autem æquis portionibus maris, mellis, & imbris ex alto, defecatis, & picato vase per Canis astus insolatus. Alii ad binas marine coctæ singulas mellis adiiciunt, & vase condunt. huiusmodi moderatus est aqua marina, & mitius.

Ἄσπερ.

ACETVM.

CAP. XVII.

Acetum refrigerat, & adstringit. Stomacho vtile, appetentiam excitat: erumpentem undecun- que sanguinem, potu infessive sistit. prodest alui fluxionibus coctum cum ribis: cruentis vulneribus inditur: inflammationes arceat, in succidis lanis, aut spongia impositum: reprimat procidentia scdis, uulnæq; item abscedentes gingiuas, & sanguine manantes. Ad nomas, & ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, lepras, impetigines, pterygia, cum aliquo conuenienti efficaci est: phagedenas ulcerum, nomasque fottu continuo cohibet: podagricis calido fottu, cum sulphure auxiliatur: fugillatio nes rapit, cum melle illitum. Contra capitis ardores cum rosaceo in succidis uelleribus, aut spongia imponitur. Ad aquam inter cutem, grauitatem aurium, & sonitus sibilosque, feruentis uapor proficit, instillatum quoque aurium uermes necat. Panos coerct tepidi fottu, aut si imbuta aceto spongia admoceatur: pruritus permulcet. Contra uenenatos serpentium ictus, qui refrigerando nocent, calidum commodè fouetur: & frigidum iis, quæ exurens uirus cicantur. Calidum porum, atque uomitionibus redditum, aduersus omnia uenena efficaci est, præsertim contra meconium, & haustica cicutam, conglobatum in uentre sanguinem, lac coagulatam, fungos, ixiam, taxumq; cum sale. hau fitu uoratas hirudines, si forbeatur, eicit: tussim ueterem mitigat, & recentem læcessit. In orthopnea calidum commodè forbetur: gutturis fluxiones gargarizatum inhihet: anginis, & uuxæ procidenti conuenit. contra dentium dolorem, calidum colluitur.

Quænis Dioscorides simpliciter pronunciauerit Acetum esse frigidum, quod fortasse in eo magis frigiditas exuperet, Aceti missæ quàm caliditas; tamen Galenus qualitatum medicamentorum omnium indagator maximus, ex contrariis qualitatibus, calidis scilicet & frigidis, acetum constare docuit libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, nec esse homocoreres similesque, quemadmodum nec lac uniuersum. Id quod ipse Galenus libro 8. de eorundem facultatibus, æperitissime confirmauit his uerbis. Acetum primo horum commentariorum missæ esse substantiæ, nempe frigida, pariter & calida, eiusque utriusque tenuium partium demonstratum est: ceterum calidam frigida exuperat. Porro magnam desiccandi facultatem obtinet, adeo ut sit tertij ordinis desiccantium iam completi, utique cum validum exiterit. Et libro primo de compositione pharmacorum secundum locos, idem sic inquit. Atqui Acetum ex incidentium ordine existens, ultra hoc quod discutit, præcipuum quiddam in se habet, quod reprimat, ac quod influit, & repellit: ut potest quod substantia sua parum calidum est, plurimum uero frigidum, & partium tenuium. Idem quoque libro 4. simplicium medicamentorum, ita scribit. At frigiditas, quæ ab aceto proficiscitur, tanto est ual dior, quanto & tenuior. Inest uero illi & acrimonia quedam excalescens, quæ tamen satis non fit ad superandam ab aciciditate pronouentem frigiditatem: uerum quæ transitus modo excalescens, promoueat. nam quod aliud calidum frigido facilius penetrat, tanto acris succus aprior est, qui sensibilem corpus meatus transeat, quàm acicidus. Itaque ille, uelut præcedens uiam, jronit, h'c uero haud ita tarde insequitur: quo tempore sensus perficitur missæ, & qui e' u' exponi queat, ut potest qui nec plantæ frigidus

Κυδωνίτης ἔλαιον.

VINVM CYDONITE S.

CAP. XXIII.

CYdonites, nomine alio melites appellatur, & ita fieri confuevit. Mala cotonea exemptis feminibus, frustatim rapi modo scinduntur, & duodecim minarum pondus, in musti metretam, triginta diebus macerantur: postea defæcarum unum reponitur. Alia faciendi ratio. Oportet ad singulos melis sextarios denos fucci coroneorum ruforum pressorumque adijcere, & ita recondere. Vinum hoc adstringit: prodest stomacho, dysenteria, hepaticis, renum utriusq; & urinæ difficultati. Melomeli, quod & cydonomeli nominant, sic fit. Cotonea mala feminibus suis castrata, in quam plurimum mellis, quo penitus demersa contendantur, coniunguntur: id post annum miscet, multo non dissimile. Præstat eadem, quæ superior compositio.

Ἰδρύμελον.

HYDROMELVM.

CAP. XXV.

Fit hydromelon duabus mensuris aquæ coctæ, & sub Caniculæ sydus infolata, additis ad unam melomelitis facti ex cotoneis. Vis huius eadem est.

Ὀμφακομέλι.

OMPHACOMELI.

CAP. XXVI.

Omphacomelitis faciendi ratio hæc est. A cerbæ uas adhuc immaturæ, & tribus diebus infolata exprimitur, & ad ternas fucci partes, mellis optimi despumati singulæ partes adijciuntur: & infolatur in uasa transfusum. Vinum reprimendū, ac refrigerandi habet. Stomachicis, cœliacis que conuenit. Vfus post annum est.

Ἀπυρην ἔλαιον.

VINVM EX PYRIS.

CAP. XXVII.

Fit & è pyris, perinde atque cotoneis, unum, apijtes nomine, sed ita ut pyra non magnopere maturascant. Ex siliquis etiam, mespilis, sorbis, simili modo temperatur. Omnia hæc genera acerba sunt, & adstringunt. Stomacho uilia sunt, atque intestinas fluxiones cohibent.

Κινάμινος ἔλαιον.

VINVM OENANTHINVM.

CAP. XXVIII.

Fit è feraci uite syluestri, quod uocatur oenanthinum. Sici flores minis duabus musti cado macerati, post triginta dies mutantur, mox colatum unum reconditur. Facit aduersus stomachi imbecillitatem, cibi fastidia, cœliacos, & dysentericos.

Ἰβήτης ἔλαιον.

VINVM EX PVNICIS.

CAP. XXIX.

Fit è punicis malis maturis, quod rhœten nominant, succo expresso ab acinis eorum, in quibus lignosus nucleus abest, apyrena uocant, ac decocto ad tertias, & ita reposito. Efficax est contra fluxiones internas, & febrim cum alui profluuio exortam, stomacho utile: adstringit aluum, & urinam mouet.

Vini è punicis uaria compositio.

Vinum è Punicis malis multifariam conficitur in Italia. Aliqui enim repurgatos punicorum acinos prolo statim subijciunt, & expressum succum utriusq; amphoras recondunt: ibique per se tandiu effervescere sinunt, quousque deseruerint, & sub sidat sex. cœmde in alias transfundunt amphoras, quod à facibus repurgatum eximunt, & oleum superfundunt, nec euanescat, & corruptatur, uel acefat. Alij, qui magis punicis abundant, acinos in ligneum cadum altera parte patulum coniungunt, & uuarum modo pedibus calcant, donec uniuersus exiliat succus: deinde per se in sole effervescere sinunt, cado lineo fistiore coopero, usquequodam sex uniuersa prestat, nuclei superueniens, & nimum defecatum, ac pellucidum reddatur. Pbi autem hæc facta sunt, perforato paulo supra facem uase, unum eximunt, & cadis ligneis asserunt. Hinc oleum superfundere non opus est: seruatur enim sic paratum per se, modo uasis osculum pice, uel cera obturetur. Sunt præterea, qui repurgatos punicos acinos, cum pari mensura nigra u. s. austriacijs saporis commisceant, calcant, & per se effervescere sinant, quod unum claritatem consequatur. Subinde in doliois asserunt: siquidem hoc gustui plurimum arridet. Quod è ninosis exprimitur, si ex exalidis aqua, uel horentis Inubi, aut buglossi hauriatur, ardentibus pèsilentibusque febribus mirifice auxiliatur, & sum extinguit. Idem potum ex plantaginis aqua, aut portulacæ, aut rosarum, sanguinis reiectiones cohibet, & stuantemque stomachum uiuat. Datur etiam magno inuamento potandum in aqua, in qua pluries candens ferrum extinguitum fuerit, colicis, dysentericis, diarrhoea laborantibus, ac etiam mulieribus uteri profusio affectis. Nauseam sedat, & bilem è iocinore in uentriculum permeantem cohibet, & uomitiones compefcit. Idem cum Rhodomelle mistum, facit perbellè ad oris, gingiuarum, & faucium exulcerationes, ac deflexiones quietiam ad aurium, & gingiuarum ulcera, & earundem partium phlegmonas extinguit ex aqua rosarum illitum. Cergæ sijatur quoque uulnè ad columellæ affectus, cum à fluxionibus, tum ab inflammatione contractis. Ceterum ubi omnino ac stringere opus sit, longè magis prestabit, quod ex acidis punicis exprimitur.

Ῥοσάκης ἔλαιον.

ROSACEVM VINVM.

CAP. XXX.

Rhodites sic fit. Rosarum siccarum, tusarumque minam linteolo deligatam in sextarios octo musti demergito: & post tres menses defæcarum unum transfundens, recondito. Vriçijs, qui febricarent: & ad stomachi coctiones, & dolores, à cibo potum: & contra humidias aluos, & dysenterias. Fit quoque ex succo rosarum addito melle, quod rhodomeli uocant: quod arteria scabritijs conuenit.

Myrtites Vinum.

MYRTITES VINVM.

CAP. XXXI.

MYrtites fit, baccis nigris, quæ maturitatem excefferint, tuis, & organo expressis. Aliqui ad ter-
tias coquant. Alii baccas prius sole torrent, & quaternis sextariis contusarum, ternas aquæ he-
minas adiciunt, & vini veteris parum modum: postea exprimunt, & seruant. Magnopere adstringit.
stomacho vitæ: fluxionibus ventris, ac stomachi prodest, & contra intestinas ulcerationes, & profu-
ua denigrat capillos.

Myrsinites Vinum.

MYRSINITES VINVM.

CAP. XXXII.

- 10** **M**Yrsinites sic temperatur. Rami nigri myrti cum suis baccis, & foliis tuis, decem minarum pon-
do, in tribus multi congiis feruefunt, donec duo superint, aut certe dimidium. id vinum cola-
rum ad usum reconditur. Contra furfures, vlcera in capite manantia, erupciones papularum, gingiuas,
tondillas, & purulentas aures efficax est: sudores sistit.

Lentiscinum Vinum.

LENTISCINVM, ET TEREBINTHINVM VINVM.

CAP. XXXIII.

- L**entiscinum similiter vt myrsinites temperatur. Nec secus terebinthinum. nanque bacciferi eo-
rum rami sumi debent. Similiter sunt vires, adstringunt, stomacho accommodantur, & defluxio-
20 nibus intestinorum, vesicæ, & stomachi, & sanguinis profuuo. Vlcerata omnia fluxionibus obnoxia, fo-
tu ad cicatricem perducunt: fluxiones vuluæ, ac ledis, in fessione cohibent.

Palmeum Vinum.

PALMEVM VINVM.

CAP. XXXIII.

- P**almulas maturas, quas uocant chydeas in urceolum imo pertusum, & obstructum picata arundi-
ne demittit: lino foramen fit obrutum, & quadragenis sextariis ternos aquæ congios infundit.
quod si ipsum ita dulce esse non libeat, quinque congios infudisse satis est. post decem dies de-
tracto ab arundine linteo, assumito uinum crassum, & dulce, & reponit, suauæ illud quidem, sed ca-
piti noxium. contra fluxiones propter adstrictoriam uim efficax: stomacho aduerfari, fatidium parit, alio tamè
30 prodest, urinam ciet, menses trahit, lactis vberitatem facit, uitiosum sanguinem creat, & elephãtis in
faciunt, quod tandem acore uitiat.

Caricinum Vinum.

VINVM EX CARICIS FACTVM.

CAP. XXXV.

- C**atorchites, aliquibus scyites vocatur, in Cypro fit, ita ut palmeum: sed hoc interest: quoniam pro-
aqua tantundem humoris adijciunt, in quo recenter pressa uinacea maderint. Caricæ quæ che-
lidonix, aut phœniceæ appellantur, præsertim nigra macerantur, vt diximus: & post decem dies hu-
mor excipitur, atque iterum, aut tertio, idem modus aqua, in qua uinacea maderint, infunditur. simili
modo intercedente spatio, quarto, aut quinto assumitur. Demaceratorum liquor nõ secus acorem nõ
40 trahit, & aceti uinum præbet. Id tenue est: flatus gignit, stomacho aduerfari, fatidium parit, alio tamè
prodest, urinam ciet, menses trahit, lactis vberitatem facit, uitiosum sanguinem creat, & elephãtis in
adfert, vt potio quam zython appellamus. Aliqui sex amphoris, decem salis sextarios adijciunt. Alij
muræ amphoram. quod non facillè uitiat, & alio idoneum fore censent. Alii thymum, & tœnicu-
lum imo subijciunt, & caricis superponunt: & ita uicissim, donec uas expleuerint. Fit & scycomoris
eodem modo uinum, sed in acetum acre degenerat: quoniam non ita præualet vis eorum, vt fluens
liquoris dulcedinem retinere possit.

Resinatvm Vinum.

RESINATVM VINVM.

CAP. XXXVI.

- R**esinatvm uinum populatim faditari solet, copiosum in Galatia: quoniam uinum illic coalescat,
vna non maturefcit, ob cœli algorem, nisi picea resina temperetur. Resina autem cum cortice
tunditur, & amphoræ dimidiata hemina permiscetur. Aliqui vbi esse biter, excolant, & separant resina:
alii relinquunt. Hæc uina vetustate dulcescunt. Omnia capitis dolorem, & vertigines faciunt: co-
stionem tamen adiuuant, & uinum ciet: tussentibus, ac de stillatione uexatis conueniunt: item cœliacis,
dysentericis, & hydropticis, & feminis fluxione uulvæ laborantibus: aliis exulcerationibus infundit.
In hoc autem genere nigricans magis albo constringit.

Stroblites Vinum.

VINVM STROBLITES.

CAP. XXXVII.

- S**troblites fit maceratis in musto nucibus pincis, recentibus, fractisque: præbetq; resinati effectus. Si
quis madefactas nucas pini musto decoquat, potum astatim conuenit iis, qui tabitudine cõficiunt.

Cedrinum Vinum.

CEDRINVM, ET EX ALIQVOT

Arboribus, ac fructibus uinum. CAP. XXXVIII.

Cedrinum, iuniperinum, cupressinum, laurinum, pineum, aut abiegnum, simili ratione fiunt. Di-
uisos recenter ramos, cum fructu edunt, aut soli, aut balneo, aut igni admouere oportet, uti
confudent, congios vini minam unam permiscere, & potest duos menses transfundere, & antequam
recondantur, in solare. Facitorum uinorum uasa impleri debent: nanque non plenis uasis, uina in aco-
rem

rem corrumpuntur. Medicata autem uina rectè ualentibus insalubria. Omnia excafciant, urinam cient, & subfringunt. Laurinum tamen uehementius excafciat. Fit quoque è fructu cedri maioris uinum, congio multo, adiecta tularum baccarum felibra . diebus quadraginta in solari debet, & defecatum in uasa transferri. Fit etiam uinum è baccis iuniperi, non aliter quam cedrites, & ad eadem ualens. Cedrites hoc modo fit. Cedriam dulci aqua lauat, & singulas amphoras singulis cyathis diluit, & ita musto replent. Hoc genus uini excafciat, extenuat: tussi antiquæ utile sine febre, pectoris laterisq; doloribus, torminibus, uentris, & interaneorum ulceribus, purulentis excretionibus, mulieribus uulua: caularijs, hydropicisq; facit aduerfus uentris tineas, & horrores. Contra uenenata: os idus auxiliatur: serpentes necat: aurium doloribus insillatum medetur.

Plurimum usus.

PICATVM VINVM.

CAP. XXXIX.

10

Picatum ex liquida pice, & musto temperatur. Picem autem primum marina, aut muria tantisper cluere oportet, dum in albuerit, & syncera maris aqua desinat: mox aqua dulci proluenda: congijis octo musti uncia picis una, aut altera adijcitur: ubi efferverit, & consuerit, in uasa diffunditur. Hoc genus uini excafciat, concoquit, purgat, abstergit: utile doloribus pectoris alui, ictericis, lienis, & uulua: si sine febre sint, ueteri rheumatismo, exulcerationibus in altum recedentibus, tussi, suspirijs, concoctionibus tardis, inflationibus, & luxatis, præsertim in succida lana impostum.

A'ndr. Matthioli usus.

VINVM ABSINTHITES.

CAP. XL.

20

Abfynthite faciendi ratio euariet. Aliqui enim duodequingua ginta sextarijs Italicarum amphorarum, admistam abfynthij pontici libram decoquunt ad tertias: & ubi in fuderit: sex acetii sextarios, & abfynthij scilibrum, ac diligenter permiscuerint, diffundunt in uas: dumque conqueuerit, defecant. Alij abfynthij minam in amphoram demittunt, tum samque, & raro linteo deligant, in cado musti macerant binis mensibus. Alij abfynthij quadrantem, alij trientem, & nardi Syriaci, cinnamonomi, cassiæ, floris iunci odorati, calami, elatæ, palmarum singulos sextantes iniiciunt in metretam musti, & tandem res prius pila, obstructo uasis spiraculo, binis ternisue mensibus demittunt: postea defecatum uinum transfundunt ad usus. Alij addunt in musti cadum Celticæ nardi drachmas quatuordecim, & abfynthij drachmas quadraginta, linteo inuolutas, & post quadagesimum diem elutriant. Alij in fenos sextarios musti, abfynthij libram, & siccæ pini resinæ sextantem immittunt: & post decem dies excolant, & recondunt. Vile est stomacho, urinam ciet, tardam concoctionem accelerat: hepaticis, regio morbo, & renum uitijs auxiliatur: fastidia discutit. ijs prodest, quibus stomachus negotium exhibet: ualet contra longam præcordiorum distentionem, & inflationes, teretesque uentris tineas, & remoratos menses. contra hausta ixiæ uenena quam plurimum potum, & uomitionibus redditum, auxiliatur.

T'orantini usus.

VINVM HISSOPITES.

CAP. XLI.

30

Hyssopites è Cilicio hyssopo maximè laudatur. Fitque similiter, foliorum hyssopi tusorum libra in amphoram musti coniecta: linteolo raro cum quibusdam lapillis folia inuoluuntur, ut degrauius pondiculo fasciculus sidat: uinum post quadraginta dies defecatum elutriatur. Contra pectoris, laterum, & pulmonis uitia, uentrem tuffim, & suspiria prodest, quibus stomachus negotium exhibet: ualet contra febrium circuitu repetentibus auxiliatur: menses mouet.

O'mni ex t'orantini usus.

VINA EX DIVERSIS PLANTIS

CAP. XLII.

40

Simili modo chamædryites fieri solet. Excafciat, discutit: conuulsis, regio morbo, uulua: inflationibus, tarda: concoctioni, incipienti aquæ intercutem subuenit. In ueterascens melius redditur. Stoechadites non secus temperatur. Congijs sex stoechadis minam addere oportet. Crassitium, inflationes, laterum neruorumque cruciatu, & perfriktiones discutit. comitialibus commode datur cum pyrethro, & sagapeno. Fit ad eadem acetum & perfriktiones discutit. comitialibus commode datur cum pyrethro, & sagapeno. Fit ad eadem acetum è stoechade herba, ut paulo ante diximus, aceto macerata, quod eodem implet effectus. Fit uinum è betonica, quam cestron pycotrophon appellant. Herbam seminem maturo pręgnantem, cum suis ramulis minæ pondò, congijis duobus uini macerant, & post septimum mensem transfundunt. Ad multa interaneorum uires adsciscunt. quare non difficile fuerit ijs, qui illarum naturam sciant, factitia uina sibi misisturarum uires adsciscunt. quare non difficile fuerit ijs, qui illarum naturam sciant. Fit etiam uinum è betonica acetum ad eadem uinia uile. Tragoriganis fit quaternis tragoriganis drachmis linteolo colligatis, in quaternos musti sextarios coniectis, & post tertium mensem transfusis. Prodest torminibus, uuluis, ruptis, laterum doloribus, spirituum discursationi, agris concoctionibus. Enapis fit uinum, nomine banites, drachmis duabus tussi napii sextarios duos musti additis, & etiamni drachmas quatuor macerato quaternis musti sextarijs. Facit ad uerfus stomachi fastidia: mentam demittit, & reliqua consimiliter facit. Conuenit hoc uinum pectoris uitijs, & omnibus, quibus ualeat contra agras concoctiones, fastidia, dysenteriam, neruorum & præcordiorum dolores, hybernos algores, & uenena animalia, quorum morius frigus insequitur, aut præterit locus. Simili modo è satura uinum fit, quod eadem, quæ thymites præstat. Sic quoque origanites ex Hecaleotico origano conficitur similiter cum supradicto. Facit eadem, quæ thymites. E calamintha, pulegio, & abrotano uina

50

60

uina sunt eodem, quo thymates, modo. Prostant stomachicis, cibum fastidientibus, & regio morbo: quod urinam moueant. Fit item et conyza uinum contra uenenata ante alia efficax.

Αρωματικές ύψεις.

VINVM AROMATITES.

CAP. XLIII.

Aromaticis ita fit. Palmæ, aspalathi, calami, nardi Gallici, singulorū quatuor sextarios sumito: postquam contriueris, passo subigiro, coactis ingentibus offis, & in sextarios duodecim auferti musti deiectis, operculo uase, quadraginta diebus quiescere finito: deinde ubi face expurgatum fuerit, recondito. Alia eius ratio. Calami uncia, phu drachmæ septē, costi drachmæ duæ, nardi Syriaci drachmæ sex, cassiæ uncia, croci drachmæ quatuor, amari drachmæ quinque, asari drachmæ quatuor. Omnia simul trita, & linteo cōlligata in cadum musti demerguntur: & postquam unū defuerit, transfunditur. Facit ad peccoris, & laterum, & pulmonis dolores, difficili urinæ, horribus, retardatis mensibus, atque ijs qui per frigora iter faciunt, potum conuenit. pituitæ crassitiam extenuat, colorem alit, somnum conciliat, dolorem niter: renum, & uesciæ uitij auxiliatur.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ἀρωματων.

Facta.

VINA EX DIVERSIS ODORAMENTIS

CAP. XLIIII.

Fit & uinum ad destillationes, cruditates, tussim, inflationes, & si humor in stomacho coit. Myrrhæ duæ drachmæ, piperis candidi drachma una, iris drachmæ sex, anisi drachmæ tres, omnia plenus tusa, & linteolo inuoluta, in sex uini sextarios conijciuntur: uinum post triduum colatur, & in lagena reconditur. Datur post deambulationem meraculum, cyathi unius mensura. Fit quoque necitariæ ex helenio herba, radice sicca pondō quinque drachmarum linteolo colligata, & in congios sex musti addita, & post tres menses effusa. Facit ad stomachi, & peccoris uitia: urinam pellit. E' Syriaca nardo, & Celtica, malabatroque uinum facitur, hac ratione. Singulorum selibrum in binos musti congios mittito, post menses duos colato. Datur cyathus unus cum tribus aquæ. Hoc uinum efficax est contra uitia renum, hepaticos, regium morbum, & urinæ difficultatem. prodest stomachicis, atque ijs quos pallor decolorat. Alij unciam, aut sextantem acori, & Celticæ nardi quadrantem in musti amphoram adjiciunt. Asari quadrantem in fenos musti sextarios itidem demittito. Id uini genus urinam ciet: hydropicis, & regio morbo laborantibus, hepaticis, ischiadicisque conuenit. Radicis sylvestris nardi recentis, & tritæ, cribratæque bessem in congium musti conijcito: duos menses quiescere finito. Vtile est hepaticis, difficili urinæ, inflationibus, stomachicis.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ἑρβῶν.

VINA EX DIVERSIS HERBIS FACTA.

CAP. XLV.

Radicis dauci confusæ drachmas sex in musti amphoram imponito, & similiter transfundito. Facit ad dolores thoracis, præcordiorum, & vuluæ: menses pellit, ructus ciet, & urinam: prodest tussi, ruptis, uulsiisque. Saluiæ unciam in musti amphoram, quod idem cum ceramio est, mittito. Valet contra renum, uesciæ, & laterum dolores, reiectiones sanguinis, rufum, ruptam, uulsi, & suppressos menses. Panacis unciam in musti congium mittito, & transfundito. Prodest ruptis, uulsi, contusis, orthopnœæ: lienis crassitiam extenuat: contra tormina, cocendicum dolores efficax est: tardas concoctiones accelerat: menses, & partus extrahit. aquæ inter cutem, & serpentium uisceribus efficacis. Vinea ex acoro, & dulci radice cōsimili modo sunt. Oportet. n. singulorū uncias octo in fenos congios mittere, tribus mensibus macerare, mox in uas transferre. Faciunt ad peccus, & latera, & urinam mouent. Seminis apij recentis, maturi, & cribrati uncia nouem in linteo colligata in musti amphoram demittantur. Appetitum excitat: ðomachicis, & difficili urinæ auxiliatur: faciles spiritus facit. Ex feniculo, anetho, & petroselino, uina eodem modo sunt, & ad eadem efficacia. Fit & è flore salis uinum, multo ad purgandum efficacius, quàm uinum aqua marina temperatum. Fauces, uesciam, renes, & stomachū infestat: quare neque in secunda, neque aduerfa ualitudine prodest. Fit etiam uinum, quod phthorion uocant, quoniam partus necat, & abortus facit, ueratro, aut scammonia, aut sylvestris cucumeris, iuxta radices uitium fato: siquidem uites sibi illorum uires adsciscunt. Id uinum partus enecat: datur iceniis mulieribus, quæ antè uouerunt, cyathorum octo mensura, dilutum. Ramorum thymelæ cō suis folijs, & fructu triginta drachmas mittito in congios tres musti, & leui igne coquito, donec congiij duo supersint, defecatum quo recondito. A quosia purgat excrementa: & lienem absbluit. Chameleæ dum floret, cum folijs tusa, & cribrata decem drachmarum pondere, in musti congium additur: post duos menses uinum in uas transfertur. Aquæ inter cutem, hepaticis, & lassitudine contraictis, efficax est: item mulieribus, quæ a partu agrè purgantur. Chamæpitynum simili modo fit, ad eadem conueniens: urinam quoque ciet. Librum radicis mandragoræ concidito, segmenta lino trajicito, modo selibrum equat, in musti cadum demittito. ibique esse finito ad menses tres, deinde transfundito. Media portio, hemine dimidium: bibitur, passo in duplum addito. Aiunt heminam uini congiō mistam, potu superius adferre. cyathus unus cum sextario uini potus, enecat. Mediocris usus eius doloris sensum auferit: fluxiones in crassat, olfactu, potuque, & cum inditur, idem præstat. In congium musti aqua marina dilui, drachmas duodecim nigri ueratri triti in linteo uinum mittito: dum que esse fuerit, in marinæ aquæ congios quatuordecim, ubi pleniuculè fregeris, iniicito: post aliquot dies colato, & uitro. Dato cyathum unum ex aqua balnei, in potu ad altum soluendum. Media portio, hemine dimidium, & linteo colligatas, in septem uini Coi sextarios, diebus quadraginta macerandas indito, postmodum colato. dabis in potu seliquiheminam. Aliter. Decoctæ marinæ aquæ ex alto petriæ sextarios duodecim, ueratri candidi libras sex, in musti amphora quadragesimo die quàm madereris, colato, & uitro. Alia ratio. Veratri drachmas duodenas, & aphropiti quaternas in fenis musti sextariis diebus quinidens maceratio,